VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Bibliotheken werken aan democratie

Wat doen bibliotheken voor minima?

Werken in een gevangenisbibliotheek

De vernieuwde 'Rotterdamse' strategie

Nummer **2** | Jaargang 26
Februari 2022

John van Haaften, consulent/mediacoach bij Theek 5

Bibliotheekonline

Veel bibliotheken in Nederland maken al gebruik van het speciaal door Graficom ontwikkelde cloud platform voor bibliotheken: **''Bibliotheekonline''**

Wilt u ook geen omkijken meer hebben naar uw IT-omgeving voor wat betreft kantoor en publiek? Wilt u zeker weten dat uw security op orde is?

Wilt u dat al uw medewerkers inclusief vrijwilligers op alle openingstijden van uw bibliotheek kunnen bellen naar de servicedesk?

Wilt u ook ervaren wat de voordelen en mogelijke kostenbesparingen voor uw organisatie zijn?

Neem dan contact met ons op voor een vrijblijvende kennismaking om te kijken wat we voor u kunnen betekenen via het telefoonnummer: 088 472 34 26 of per e-mail via info@graficom.com

Graficom Group

Graficom Solutions BV
info@graficom.com
www.graficom.com

Wanneer ga jij aan de slag met gamification?

Met Bibendo kun je op een eenvoudige manier zelf games maken om het leren een stuk leuker en effectiever te maken, zoals de game *Hoe ga jij om met geld?*

In deze game worden jongeren van 18 jaar bewust gemaakt van hun uitgavenpatroon, en maken ze keuzes tussen geld uitgeven of niet. Het idee voor de game is bedacht door Cubiss en door ons verder uitgewerkt.

Met Bibendo kun je zelf games maken voor jouw bibliotheek, maar ook de games van andere leden spelen. Benieuwd wat Bibendo voor jouw bibliotheek kan betekenen? Check www.bibendo.nl of vraag een online demonstratie aan.

Bibendo is een product van

nbd biblion

vooruitgang boeken

T 079 3440 344 | www.nbdbiblion.nl | bibendo@nbdbiblion.nl

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Website en sociale media
Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:
- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

Tekstcorrectie
Marijn Mostart

Medewerkers
Johannes Abeling, Jan van Bergen en Henegouwen, Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Dionne Dinkhuijsen, Anne van den Dool, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerk, Jos Heijnen, Wim Keizer, Imke de Korte, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Ingrid Lutke Schipholt, Anneke de Maat, Tamar van Moolenbroek, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Sernè, Joyce Sternheim, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Redactieadviesraad
Erik Boekesteijn, Jan Gommer, Wendy de Graaff, Wim Keizer, Gerard Meijer, Wanda Moelands

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee.
Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Per 1 januari 2022 kost een abonnement in Nederland € 219,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 209,95, los nummer € 30. Abonnementsprijs België: € 238,95. Overige landen € 272,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Thuisabonnement met korting
Het is mogelijk om voor medewerkers van bibliotheken In Nederland een kortingsabonnement op hun huisadres te ontvangen voor € 114,95. Aan deze abonnementsvorm zijn voorwaarden verbonden:
- U bent aantoonbaar werkzaam bij een bibliotheek.
- De bibliotheek waar u werkt heeft minimaal 1 regulier abonnement op Bibliotheekblad.
- De factuur voor het privé-abonnement wordt betaald door uw werkgever. De factuur wordt dan ook naar het kantooradres van uw bibliotheek gestuurd. Het blad ontvangt u op uw thuisadres.
- Uw bibliotheek zegt geen lopende abonnementen op om deze service mogelijk te maken.

Adverteren
Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

INHOUD

6
Collega
Hoe komt iemand via de landmacht in de bibliotheekwereld? Op het oog een verrassend traject, maar als John van Haaften vertelt hoe hij bij Theek 5 belandde, lijkt het bijna voorbestemd.

8
Gemeenteraadsverkiezingen
Bibliotheken en gemeenten: ze kunnen niet zonder elkaar. Rondom de gemeenteraadsverkiezingen staat die band extra op scherp. Hoe bereiden lokale bibliotheken zich voor op deze verkiezingen?

14
Bijzondere bibliotheken
De Penitentiaire Inrichting Veenhuizen heeft een eigen bibliotheek. Bibliothecaris Harma Stalman vertelt hoe het is om daar te werken.

16
Bibliotheken werken aan democratie
In dit artikel schrijft Ton van Vlimmeren hoe duurzame ontwikkelingsdoelen belangrijk zijn om tot een inclusieve democratische samenleving te komen en wat bibliotheken daarbij kunnen doen.

23
Biebactiviteit
De voorbereidingen startten al veel eerder, maar in de laatste maand van 2021 ging het pas goed van start bij Bibliotheek West-Achterhoek: *The Masked Reader*.

26
Gratis bibliotheeklidmaatschappen
Voor mensen vanaf 18 jaar die een minimuminkomen hebben, kan een lidmaatschap een flinke kostenpost zijn. Wat doen bibliotheken voor mensen met een kleine portemonnee?

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws.
Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief.
Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

30
Online programmeren tijdens en na corona
In welke mate schakelden bibliotheken over naar digitaal aanbod? En in hoeverre zet die digitale stap zich voort in de toekomst?

32
De vernieuwde 'Rotterdamse' strategie
Een nieuwe organisatiestructuur met multidisciplinaire teams helpt Bibliotheek Rotterdam om 'elkaar terug te vinden', zodat de Rotterdammer zich nog beter geholpen weet.

34
Een kijkje bij onze oosterburen
Wie mocht denken dat Duitse bibliotheken conservatieve boekentempels zijn, zou eens een bezoek moeten brengen aan Paderborn.

38
Topstukken uit de KB
Prentenboeken met voelbare illustraties en teksten 'ondertiteld' in braille? Onlangs heeft de KB alle ontbrekende titels van Stichting PrentenboekenPlus aangekocht.

40
Werken in een Amerikaanse plattelandsbibliotheek (deel III)
Marjolein Lolkema werkte jarenlang in dorpsbibliotheken in Nederland. 4,5 jaar geleden emigreerde ze naar de VS. Vanaf de emigratie werkt ze in een kleine dorpsbibliotheek in Garden Valley, een dorpje in de staat Idaho.

46
Management
Sam Hermans, sinds enkele maanden directeur van de Bibliotheek Den Haag, heeft aandacht voor de lerende mens en organisatie.

En verder in dit nummer

4 Colofon
4 Redactioneel
50 Collectieadvies
51 In memoriam Arjen Tilstra

Beste lezer,

Op woensdag 16 maart vinden de gemeenteraadsverkiezingen plaats, en veel bibliotheken zijn hier al volop mee bezig. Hoe bereiden lokale bibliotheken zich voor op deze verkiezingen? Welke publieksprogramma's organiseren zij en hoe gaan zij met gemeenten in gesprek? Daarover vertellen Rixt Heegsma, directeur van de Bibliotheken Mar en Fean, en Georges Elissen, senior adviseur en projectleider bij Rijnbrink. In ieder geval is het een mooi moment voor bibliotheken om weer eens rond de tafel te gaan zitten. Heegsma: 'Wethouders zagen in dat bibliotheken en gemeenten voor dezelfde maatschappelijke uitdagingen staan, en dat bibliotheken daarin een rol van betekenis kunnen spelen.'

Ton van Vlimmeren, voorzitter EBLIDA en voormalig directeur-bestuurder Bibliotheek Utrecht, werd vorig jaar getroffen door de stroom van berichten over bedreigingen van onze democratie. Hij schreef erover voor het Duitse tijdschrift *Bibliothek Forschung und Praxis*. In het licht van de naderende gemeenteraadsverkiezingen vat hij hier samen wat hij tegenkwam, hoe duurzame ontwikkelingsdoelen belangrijk zijn om tot een inclusieve democratische samenleving te komen, wat bibliotheken daarbij kunnen doen en hoe het European Bureau for Library, Information and Documentation Associations (EBLIDA), de Europese bibliotheekorganisatie, daarbij ondersteuning biedt.

En dan is er nog de schaduw die over (buitenlandse) bibliotheken hangt van politieke groeperingen die steeds vaker hun boosheid richten op de bibliotheken. Marjolein Lolkema emigreerde drie jaar geleden naar de Verenigde Staten. Inmiddels werkt ze in een kleine dorpsbibliotheek in de staat Idaho. Zij kan hierover meepraten: 'In Missouri proberen ze een wet erdoor te krijgen waarbij het censureren van boeken in openbare bibliotheken gelegaliseerd wordt. Als een bibliotheek betrapt wordt op het uitlenen van boeken met voor de leeftijd ongepaste seksuele content, dan kan de bibliothecaris een gevangenisstraf krijgen van maximaal een jaar. Volgens de Republikeinse Partij zouden er panels moeten komen, samengesteld uit (Republikeinse) ouders, die moeten gaan evalueren of een boek de kast in mag of niet.' In haar artikel *Werken in een Amerikaanse plattelandsbibliotheek* (deel III), leest u hierover.

Ik wens u veel leesplezier.

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

John van Haaften, consulent/mediacoach bij Theek 5

‘Zorgen dat je de robot een stap voor blijft, is een zaak van logisch denken’

Hoe komt iemand via de landmacht in de bibliotheekwereld? Op het oog een verrassend traject, maar als John van Haaften vertelt hoe hij, stap voor stap, bij Theek 5 belandde, lijkt het bijna voorbestemd. ‘Datzelfde geldt voor het programmeren van een computer of een robot. Rustig nadenken en steeds een stapje verder, dat is de weg naar het gewenste eindresultaat.’ Die wijsheid deelt John graag en vaak met de jongste generatie.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S (INCLUSIEF COVER): JOHANNES ABELING

Spons

Robots rule the world? Het zijn nog altijd de mensen die bepalen waar robots toe in staat zijn. ‘Zolang je zelf weet waarmee je bezig bent.’ Eérst denken, dan doen; dat is in feite de rode draad van alle workshops op het gebied van digitale geletterdheid die consulent John van Haaften verzorgt. Vooral op basisscholen, maar ook in activiteitencentra, bij bso’s (buitenschoolse opvang) en in bibliotheken. Het basisonderwijs vindt hij de leukste doelgroep. ‘Kinderen in deze leeftijdscategorie zijn vaak makkelijk te enthousiasmeren. Als een spons zuigen zij nieuwe kennis in zich op. Als je hen maar weet te motiveren.’ Zelf wist John na het afronden van de middelbare school niet zo goed waar zijn motivatie lag. Zijn ‘overbruggingsjaar’ bij de Koninklijke Landmacht mondde uit in een traject van dik twee jaar. ‘Ik genoot van het avontuur en werd beroepsmilitair.’ Toch lag hier zijn toekomst niet. ‘Ik had nog steeds geen uitgestippeld loopbaanplan, maar ik wist wél dat ik computers erg leuk vond. Op jonge leeftijd had ik al mijn eigen exemplaar. Ook de bibliotheekwereld sprak me aan. Mijn moeder werkte in de bibliotheek, en ik hielp daar soms mee met speciale activiteiten. Verder las ik graag, vooral sciencefiction en comics. Alleen tijdens het lezen “voor de lijst” was de lol tijdelijk wat minder.’

Avontuur met een staart

Na zijn afzwaaien als militair in 1999 gunde John zichzelf éérst nog iets

anders dan ander werk zoeken. Samen met twee vrienden reisde hij in een Chevrolet-camper een halfjaar door Canada. Op de camping 'Mussel Beach' op Vancouver Island (alleen bereikbaar via een gravelpad van tien kilometer door de wildernis) liep een zwerfhond – hongerig – rond. John en zijn vrienden begonnen hem te voeren en maakten op die manier een nieuwe vriend. 'Dit was al tijdens de eerste drie, vier weken van onze reis van een halfjaar. Dus we hebben vijf maanden met onze nieuwe reisgenoot rondgetrokken. Je kon merken dat hij mishandeld was, hij moest lang wennen aan een halsband, maar na verloop van tijd ging hij zelfs mee in de gehuurde kajak.' Natuurlijk vloog Donar uiteindelijk mee naar huis, en daar heeft hij nog ruim tien jaar geleefd. 'Misschien hebben we wel letterlijk een hondenleven gered, want de campingeigenaar sprak al over afschieten.'

Blije mensen

Na Canada ging John, met een opleiding tot systeembeheerder, aan de slag bij de PBC Noord-Brabant. Van de drie afdelingen – de technische dienst (computers en printers installeren bij bibliotheken), de helpdesk en het netwerkbeheer (voor de bibliotheeksystemen) vond hij de eerste twee het leukste. 'Als je ergens ICT-problemen kunt oplossen, zie je altijd blije mensen. Dat geeft veel voldoening.' Toen er drie jaar later een reorganisatie plaatsvond bij de PBC, stelde het toenmalige hoofd HR John voor de studie tot librarian te doen. 'Een mooie combinatie met mijn ICT-kennis, dus waarom niet?' Dat betekende concreet: een aantal dagen per week theorie en de andere dagen actief in de praktijk bij de toenmalige bibliotheek Giessen (tegenwoordig Bibliotheek CultuurPuntAltena). De brede kennismaking met het bibliotheekwerk viel in de smaak. 'Ik mocht van alles proeven. Zo ging ik mee naar de groepsbezoeken van mijn collega die internetles gaf in het voortgezet onderwijs.' Johns studietraject werd afgerond met een concrete opdracht gericht op digitale communicatiemogelijkheden met de scholen. 'Ik gebruikte CU@MSN, destijds een populair medium. Na mijn afstuderen kon ik gelukkig blijven. We waren creatief en bedachten allerlei opdrachten, zoals "bouw een menselijke piramide in de gymzaal en stuur een digitale foto". De hoofdprijs was een slagroomtaart, persoonlijk afgeleverd op school.'

Visitekaartje

Na wederom geconfronteerd te worden met een reorganisatie, maakte John in 2014 de overstap naar Theek 5 in Oosterhout. Vijf jaar eerder deed hij een opleiding tot mediacoach. 'Hieronder vielen twee stromingen: leesbevordering en mediawijsheid. Mijn voorkeur lag duidelijk bij de tweede. Mijn directe collega-mediaspecialist, Carla Bellaard, ging zich steeds meer toeleggen op de beleidskant, en ik nam haar praktijktaken over.' Dat betekent dat John regelmatig voor de klas staat bij de basisscholen die gebruikmaken van het uitgebreide aanbod 'Digitale geletterdheid' in de webshop van Theek 5.

'Het is mede aan Carla te danken dat wij zo veel te bieden hebben en een van de koplopers zijn op het gebied van digitale geletterdheid. Zij heeft zich hiervoor hard gemaakt bij het managementteam', wil John de credits geven aan wie die verdient. 'Dankzij Carla's voorwerk én mijn zeven jaar betrokkenheid is het aanbod completer geworden. Er is ook steeds meer vraag naar onze mediawijze producten. Wij komen bij zo'n 40% van de ongeveer zestig basisscholen in ons werkgebied.'

Robot m/v

Met de jongste groepen, vier- en vijfjarigen, gaat John soms met een tablet aan de slag. 'Maar om de basis van programmeren in de vingers te krijgen, beginnen we met het stapelen van plastic koffiebekertjes. Vervolgens proberen we een robot op het scherm precies hetzelfde te laten doen.' Bij de bovenbouw is 'Lego we do' populair. 'Met die blokjes kunnen kinderen zelf robots bouwen, in verschillende moeilijkheidsgraden. Met behulp van een tablet kunnen ze die robot vervolgens allerlei kunstjes laten doen. En wie nog een stap verder wil gaan, bedenkt éérst welke taken de robot moet beheersen en gaat dan pas, gericht, programmeren.'

De vraag of er verschil in handigheid is tussen jongens en meisjes pareert hij met gulle lach. 'Ik zie weinig verschil in belangstelling of bekwaamheid. Het hangt voornamelijk af van het persoonlijke talent van ieder kind. Een paar keer per jaar organiseren wij zogeheten Tech Doe Dagen in de bibliotheeklocaties. Daar kan bijvoorbeeld een "razende robotkrab" gebouwd worden die over tafel kruipt en zelf de randen detecteert om te voorkomen dat hij valt. Laatst was daar een meisje, ik schat haar negen of tien jaar, dat heel rustig, stap voor stap, de hele klus klaarde. Zij had de interesse én het geduld om het zelf uit te zoeken.'

Andere talenten

Ook zijn er gastlessen over serieuze onderwerpen, zoals nettiquette, privacy, pesten op internet en zelfs sexting (het verspreiden of delen van seksueel getinte berichten of foto's of video's). 'Het gebeurt wel eens dat een of meer kinderen moeten huilen door de spanning van de confrontatie. Dat maakt vaak indruk op de rest van de klas. Door samen over zulke zaken te praten, groeit het bewustzijn van risico's en gevaren, en vooral ook de gevolgen van online activiteiten.'

Ook voor docenten zijn de mediawijsheid-activiteiten soms een *eye-opener*, weet John uit ervaring. 'Docenten zijn soms geneigd tijdens mijn aanwezigheid de klas uit te gaan, bijvoorbeeld om huiswerk na te kijken. Dat snap ik, want hun taak is veelomvattend. Toch ben ik altijd blij met een actieve betrokkenheid van de leerkracht. Vooral als ze ervaren dat kinderen die tijdens de reken- of taallessen in de klas niet zo uit de verf komen ineens verrassend goed presteren tijdens mijn workshops. Misschien omdat ik andere talenten aanboor en een andere (meer dynamische) werkhouding stimuleer. Ik probeer ook alle kinderen persoonlijke aandacht te geven, zodat ze zich "gezien" voelen. Dat is goed voor het zelfvertrouwen.'

Programmeren en improviseren

Als gevolg van de coronamaatregelen zijn er tijdelijk wat minder schoolbezoeken. Voor John de ideale periode om zich te verdiepen in en te verbreden op zijn vakgebied. Bijvoorbeeld met Bibendo, een online platform voor het ontwikkelen van serious games. 'Aan de HKU heb ik de cursus "Ludodidactiek" gevolgd, bedoeld om onderwijs met nieuwe vormen van spelen te stimuleren. Ook heb ik "Turing Tumble" aangeschaft voor het bouwen van knikkercomputers om puzzels op te lossen.' Het leukste van zijn werk? Dat je dat nu juist *niet* kunt programmeren, maar ik houd gelukkig van improviseren.

De bibliotheek als uitgelezen plek voor het lokale politieke debat

Bibliotheken bereiden zich voor op

Het is niet alleen belangrijk vooruit te kijken naar de gemeenteraadsverkiezingen, maar om straks ook terug te blikken – met collega's, maar ook met bezoekers van de bibliotheek.

de gemeenteraadsverkiezingen

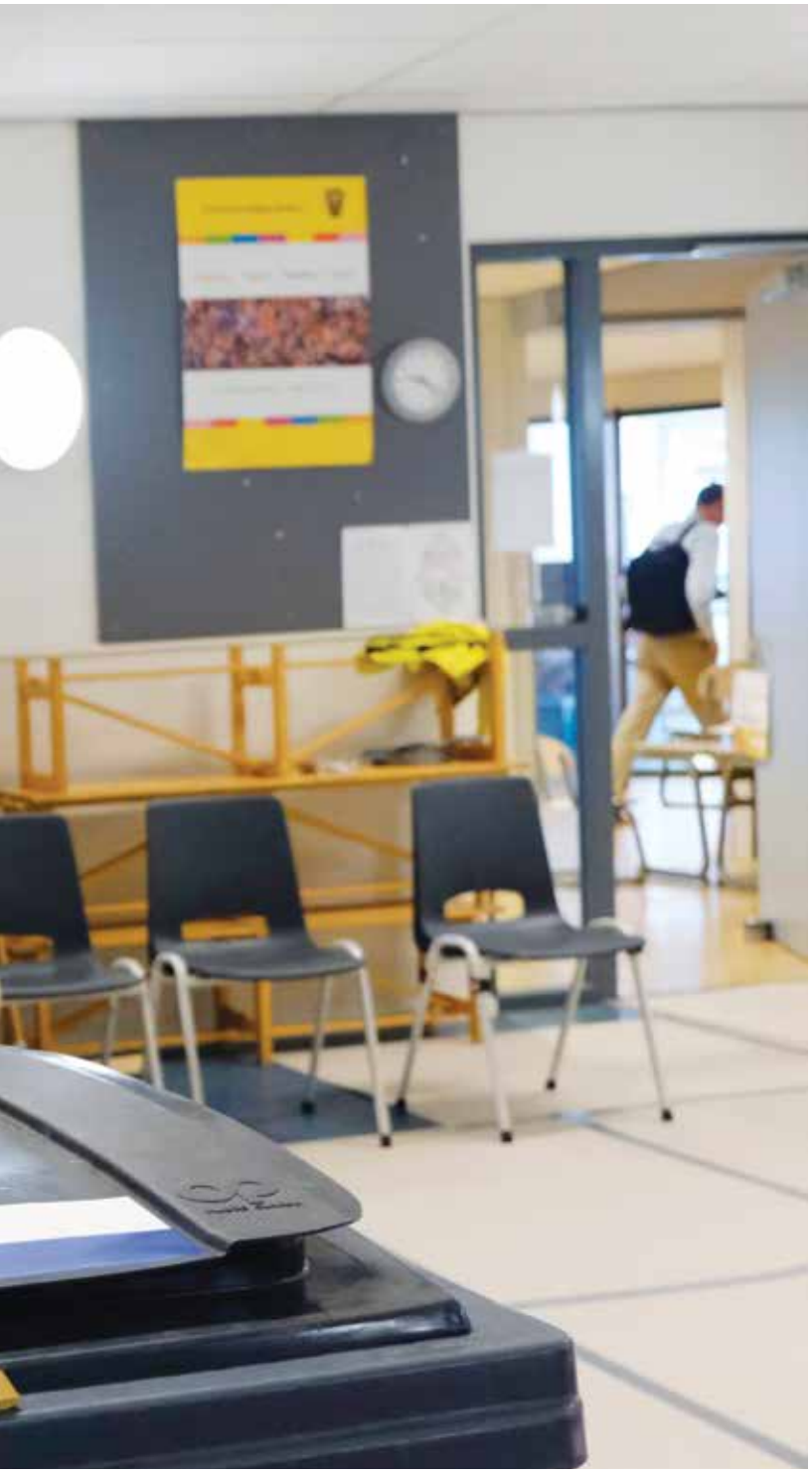

Foto: Shutterstock

Bibliotheken en gemeenten: ze kunnen niet zonder elkaar. Rondom de gemeenteraadsverkiezingen staat die band extra op scherp. Hoe bereiden lokale bibliotheken zich voor op deze verkiezingen? Welke publieksprogramma's organiseren zij en hoe gaan zij met gemeenten in gesprek? Daarover vertellen Rixt Heegsma, directeur van de Bibliotheken Mar en Fean, en Georges Elissen, senior adviseur en projectleider bij Rijnbrink.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Toen Rixt Heegsma in de zomer van 2020 als kersverse directeur binnenwandelde bij de Bibliotheken Mar en Fean, trof ze een bibliotheek in transitie die op zoek was naar de eigen identiteit. Welke rol kon deze Friese bibliotheek vervullen in het werkgebied, waarin onder meer Heereveen, Sneek en Joure te vinden zijn? Wij zijn een gemeenschapsbibliotheek, concludeerde Heegsma al snel. 'We vormen een verbindende factor in de lokale samenleving. Dankzij de verkoop van een deel van ons vastgoed hadden we flinke financiële reserves opgebouwd, die we maatschappelijk nuttig wilden besteden en waarmee we de transitie naar gemeenschapsbibliotheek wilden versnellen. We hebben toen een Investeringsagenda opgesteld: aan welke thema's willen we onszelf de komende jaren verbinden? Daar kwamen zes thema's uit, waaronder een breder aanbod voor jongeren en adolescenten, digitale inclusie en de bibliotheek als leerplatform, maar ook dialoog en democratie.'
Ontmoeting en debat behoren vanuit de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) natuurlijk tot de kerntaken van de bibliotheek, maar dat wil niet zeggen dat dat door iedere bibliotheekorganisatie even voortvarend wordt opgepakt, aldus Heegsma. 'In Scandinavische bibliotheken leeft dit onderwerp veel meer; daar omarmt men deze functie van de bibliotheek ten volle. Om een goede politieke keuze te kunnen maken, is het zo belangrijk om betrouwbare informatie tot je te krijgen. Daarnaast is de bibliotheek de perfecte plek om op een respectvolle manier met elkaar in gesprek te gaan.'

Dezelfde uitdagingen

Nu zijn de Bibliotheken Mar en Fean op zoek hoe ze die rol het best kunnen vervullen. 'We hebben een aantal uitdagingen vastgesteld waartegen we willen vechten: kansenongelijkheid, de

Foto: Erikjan Koopmans

Rixt Heegsma, directeur van de Bibliotheken Mar en Fean: 'Om een goede politieke keuze te kunnen maken, is het zo belangrijk om betrouwbare informatie tot je te krijgen.'

Foto: Privécollectie Georges Elissen

Georges Elissen, senior adviseur en projectleider bij Rijnbrink: 'Ook directeuren zien de toenemende polarisatie in de samenleving, en zij begrijpen welke rol de bibliotheek daarbij zou kunnen spelen: het zou een huis van de democratie kunnen zijn.'

gepolariseerde informatiesamenleving en de ondermijning van onze democratie. We willen mensen weer met elkaar in gesprek laten gaan.' Vervolgens stapte Heegsma met deze Investeringsagenda naar de gemeenten in haar werkgebied. 'Het document sloeg meteen aan: wethouders zagen in dat bibliotheken en gemeenten voor dezelfde maatschappelijke uitdagingen staan, en dat bibliotheken daarin een rol van betekenis kunnen spelen.' Dat gesprek met de gemeenten in haar werkgebied pakte Heegsma niet bescheiden aan: ze voerde in totaal zestien gesprekken met de fracties van de drie gemeenteraden, vaak met meerdere afgevaardigden van de gemeente. 'Ze kwamen bij mij op visite in de bibliotheek. Vaak hadden ze zich erg goed voorbereid: ze hadden de praatplaat (een visual die men kan gebruiken als gesprekstarter met gemeenten en andere stakeholders, zie illustratie, red.) met belangrijke punten in het beleid die we van de Investeringsagenda hadden gemaakt al goed bekeken. Soms hadden ze heel specifieke vragen, die vaak sterk samenhingen met hun eigen focus en stokpaardjes, zoals onderwijs en digitalisering.'
Eén thema kreeg tijdens ieder gesprek aandacht: dialoog en democratie. 'Dat thema wekte altijd nieuwsgierigheid', herinnert Heegsma zich. 'Met de Investeringsagenda in de hand konden we eindelijk een gelijkwaardig gesprek voeren: we kijken weliswaar verschillend naar onze rol in deze maatschappelijke thema's, maar kunnen er allebei een grote rol van betekenis in spelen. Ik zag hoe de fractieleden met andere ogen naar de bibliotheek gingen kijken. Ze hadden nooit aan de bibliotheek gedacht als partner in het faciliteren van een democratische dialoog, bijvoorbeeld, maar zagen het nu helemaal voor zich.' Het zorgde ervoor dat gemeenten zichzelf uitnodigden om debatten in de bibliotheek te organiseren of erbij aan te schuiven. 'Tijdens inspraakavonden van gemeenten komen toch vaak de *usual suspects* opdagen. De bibliotheek is een plek voor iedereen: daar tref je de bevolking in de volle breedte. Die informatie is voor gemeenten enorm waardevol. Ze droegen ook andere onderwerpen aan, zoals gezondheid, klimaat en woningbouw – om te faciliteren of om alleen het oor te luisteren te leggen.'

Goede timing

De timing van deze gesprekken was belangrijk, aldus Heegsma. 'In september heb ik de meeste gesprekken gevoerd. Toen waren alle fracties bezig hun eigen verkiezingsprogramma vorm te geven. Ze waren druk aan het nadenken over hun eigen speerpunten, merkte ik. Ik hoorde ze soms zelfs op straat tegen elkaar praten: dit onderwerp mogen we niet uit het oog verliezen.'
De financiering van de bibliotheek vormde niet het hoofdonderwerp van de gesprekken, maar kwam soms wel degelijk aan bod. 'In twee van onze gemeenten zit het bedrag dat we krijgen zwaar onder het landelijk gemiddelde', weet Heegsma. 'Dat heb ik wel aangestipt – niet om direct iets aan te doen, maar wel om te laten zien wat er allemaal wegvalt als je geen goede bibliotheekvoor-

De 'praatplaat' die Bibliotheken Mar en Fean gebruikte als gesprksstarter met gemeenten en andere stakeholders.

ziening in een gemeente hebt. Dat gaat ook ten koste van het democratische klimaat, begrijpen deze wethouders nu. Bij de gemeentelijke begrotingsbehandeling heeft een amendement van zes fracties in de gemeente De Fryske Marren dan ook geleid tot het dichten van een gat in de bibliotheekbegroting door het inzetten van gemeentelijke reserves.'

Hoewel bibliotheek en gemeente goed samen kunnen optrekken, hebben ze wel degelijk verschillende taken, benadrukt Heegsma. 'Het doel van de bibliotheek is niet om zo veel mogelijk mensen naar de stembus te krijgen, maar om hen van de juiste informatie te voorzien. Dat gaat over feitelijkheden – dan zijn de verkiezingen, daar kun je stemmen, dit zijn de standpunten, maar ook over het vinden van je eigen stem in het debat. Daartoe organiseren we de komende maanden bijvoorbeeld debatten met andere cultuurpartners in ons werkgebied. Maak vooral gebruik van de bibliotheek als plek voor dialoog – die boodschap willen we uitdragen.'

Impactgedreven

Het bijbehorende projectplan voor het organiseren van dergelijke activiteiten is sterk impactgedreven. 'Toen ik de bibliotheeksector binnenkwam, viel me direct op hoe doenerig we zijn. We denken nog niet vaak genoeg na over de maatschappelijke effecten die we kunnen sorteren. Met onze activiteiten willen we ons vooral richten op mensen die niet direct warmlopen voor de verkiezingen, zoals veel jongvolwassenen, voor wie het soms als een ver-van-mijn-bedshow voelt. Maar we zien ook de bredere opgave: steeds minder mensen voelen zich betrokken bij de politiek, en er ontstaat steeds meer argwaan.'

Om die brede groep te kunnen bereiken, wordt een themacollectie aangeschaft. 'We blijven goed met elkaar in gesprek over de boeken die zich in die collectie moeten bevinden. We willen bijvoorbeeld niet fungeren als spreekbuis voor een politieke partij, maar juist alle stemmen in het politieke spectrum laten horen. Dat betekent ook dat je meningen in huis haalt die niet altijd de jouwe zijn. Als bibliotheek hebben we de taak die informatie goed te laten landen. Met een collectie zend je kennis de wereld in, maar vervolgens moet je ook de dialoog faciliteren.'

Maar de Bibliotheken Mar en Fean gaan verder: ze hebben het plan om filmpjes bij ouderen thuis op te nemen om hen aan het woord te laten over het belang van culturele instellingen voor hun welbevinden. 'Zo laten we de stem van de lokale bevolking horen. Over zulke zaken kunnen we vervolgens in de bibliotheek in gesprek.' De manier waarop je dat gesprek voert, is volgens Heegsma enorm belangrijk. 'We vragen niet alleen naar meningen, maar ook naar behoeften. Dat vraagt om andere gesprekstechnieken, waarbij je goed naar de ander luistert en respectvol met elkaar omgaat. Methodes uit de filosofie kunnen daar bijvoorbeeld bij helpen. De bibliotheek zou de plek moeten zijn waar mensen zich op die manier gehoord en veilig voelen. Ook over zulke metaonderwerpen, zoals het voeren van een fijne dialoog, schaffen wij voor onze themacollectie boeken aan.'

Het faciliteren van gesprekken over maatschappelijke en politieke thema's stopt niet na de gemeenteraadsverkiezingen, weet Heegsma. 'We moeten dit gesprek blijven voeren. We kunnen het hele jaar door met gemeenten in gesprek gaan om te horen wat bij hen speelt en hoe we daarbij kunnen helpen. Dan is de communicatie tussen bibliotheek en gemeentepolitiek niet langer alleen gestoeld op wat de bieb nodig heeft, maar op wederzijdse afhankelijkheid. Dan ontstaat een partnerschap naast een subsidierelatie.'

Hoog op de agenda

Ook elders in het land houdt de band tussen gemeente en bibliotheek de gemoederen bezig. Bij POI Rijnbrink staan democratie en burgerschap sinds een aantal jaar hoog op de agenda. 'Jaarlijks bespreken bibliotheekdirecteuren uit ons werkgebied, dat zich uitstrekt over Gelderland en Overijssel, samen welke thema's bij hen spelen', legt projectleider Georges Elissen uit. 'Ook directeuren zien de toenemende polarisatie in de samenleving, en zij begrijpen welke rol de bibliotheek daarbij zou kunnen spelen: het zou een huis van de democratie kunnen zijn, waar iedereen de vrijheid voelt zich uit te spreken.' In zijn vorige functie hield Elissen zich al veelvuldig bezig met de vraag hoe je burgers

Foto: Expeditie Democratie

Uiteindelijk trok Expeditie Democratie ook fysiek door het hele land, met afsluitend een inspiratiedag in de vorm van een kennisfestival in Deventer. Theatermaker Lucas de Man speelde een van zijn voorstellingen met democratie als thema.

meer bij de politiek betrekt. 'Hoe maak je van een stadhuis bijvoorbeeld echt een huis van de stad? Dat zijn grote uitdagingen', weet hij. 'Toen ik in 2018 terugkeerde in de bibliotheeksector, besefte ik dat de bibliotheek daarin een grote rol kan spelen. Het stadhuis is voor veel burgers veel te hoogdrempelig, terwijl ze bij de bibliotheek veel makkelijker binnenstappen.'
Toch zag Elissen vooral terughoudendheid bij bibliotheken. 'Ze hadden koudwatervrees: hoe blijf je als bibliotheek neutraal in zulke complexe politieke debatten? We hebben toen een inspiratiegids gecreëerd*, met zo'n dertig voorbeelden van formats van binnen en buiten de bibliotheeksector, om te laten zien hoe je die rol zoal kunt vormgeven. Van collegereeksen en exposities tot het inzetten van de collectie: het stond er allemaal in. Denk bijvoorbeeld aan een versie van The Human Library, maar dan met wethouders en raadsleden die in de bibliotheek met burgers over van alles in gesprek gaan.'

*(*De inspiratiegids kunt u downloaden via bibliotheekblad.nl/bronnen)*

Duwtje in de rug

De inspiratiegids viel goed, maar er moest meer gebeuren, voelde Elissen. 'Bibliotheken hadden een harder zetje nodig. Toen hebben we Expeditie Democratie in het leven geroepen: vier sessies met sprekers van binnen en buiten de sector, waarin we programmeurs op weg wilden helpen om hun eigen plannen vorm te geven met de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 in het vooruitzicht. Oorspronkelijk waren de sessies alleen bedoeld voor het werkgebied van Rijnbrink, maar dankzij het digitale karakter haakten programmeurs uit het hele land aan.'
Uiteindelijk trok Expeditie Democratie ook fysiek door het hele land, met afsluitend een inspiratiedag in de vorm van een kennisfestival in Deventer. 'Theatermaker Lucas de Man speelde een van zijn voorstellingen met democratie als thema, we liepen een democratieroute en er waren sessies in de Deventerse bibliotheek.' Ook werd in samenwerking met Bibliotheek Deventer een democratieproject opgezet. Jammer genoeg gooide de coronacrisis roet in het eten. 'Het project zou een heus feest van de democratie worden, met schrijver Özcan Akyol als nachtburgemeester. Vanwege de geldende maatregelen werd het helaas een digitale talkshow met stream. Maar niet zonder succes: er werden wel driehonderd ideeën ingestuurd, groot en klein, die konden helpen om je eigen leefwereld een stukje mooier te maken. Dat voelde als een teken van grote betrokkenheid van burgers bij de lokale democratie.
Ook in de pijplijn zit het project Vrijheid, waarbij twintig Gelderse bibliotheken een dag lang in het teken staan van democratie en diverse programmering aanbieden. 'Van februari tot en met september trekken we ook door de provincie met een escaperoombus voor jongeren. We gaan bij scholen staan en maken ze bewust van de vrijheid waarin ze leven en de politieke keuzes die ze kunnen maken. Ook heeft een kunstenaar een installatie bedacht, *De zwevende kiezer* genaamd: een photobooth waarin je een polaroid kunt maken met jouw vrijheidsdilemma. Het achterliggende idee is dat we vandaag de dag zo veel keuzes te maken hebben dat we allemaal minimaal op één vlak een zwevende kiezer zijn. Om elke keer weer een goede keuze te maken, hebben we hulp nodig, bijvoorbeeld van de bibliotheek. Die kan je helpen om je te verdiepen in een thema.'

Landelijk doorpakken

Inmiddels wordt een deel van de ideeën die tijdens al die sessies en bijeenkomsten naar voren zijn gekomen ook in praktijk gebracht, weet Elissen. 'Nijkerk gaat de komende jaren bijvoorbeeld een programmering voor democratie opzetten. Ook elders in het land begint het thema steeds meer te spelen. We werken nu bijvoorbeeld samen met de KB aan een *position paper* over burgerschap en democratie: een goed onderbouwd verhaal

Expeditie Democratie: vier sessies met sprekers waarin programmeurs op weg werden geholpen om hun eigen plannen met betrekking tot de gemeenteraadsverkiezingen vorm te geven.

waarmee bibliotheken naar hun wethouder kunnen stappen.' Wat Elissen betreft spreken bibliotheken zich nog onvoldoende uit over de rol die zij in democratische processen kunnen spelen. 'Is dat wel onze functie, vragen veel bibliotheken zich af. Faciliteren we zulke debatten alleen of zetten we ze ook bewust zelf op de agenda? Hoe geven we vervolg aan zo'n onderdeel van onze programmering? Veel bibliotheken zien zichzelf als politiek neutraal, maar René Cuperus, strategisch adviseur van het programma Democratie in Actie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG, *red.*) en het ministerie van Binnenlandse Zaken, gaf al eerder aan dat dat niet klopt: bibliotheken waren de eerste die de zwartepietenboeken uit de kasten haalden. Als in onze kasten alle boeken staan die we maar kunnen bedenken, waarom geven we dan ook niet iedereen een podium?'
Net als Heegsma is Elissen van mening dat de politieke rol van de bibliotheek niet beperkt moet blijven tot de periodes rondom de gemeenteraadsverkiezingen. 'Met Expeditie Democratie wilde ik meer doen dan alleen op de verkiezingsdag zelf een activiteit organiseren. Bibliotheken zouden het maatschappelijk debat het hele jaar door als leidraad in hun programmering moeten hebben. Dat is breder dan alleen de lokale politiek: ook het voeren van een gesprek over de plaatsing van windmolens of woningnood in het gebied kan heel nuttig zijn.'

Lagere drempel

Het onderwerp begint steeds meer te leven, merkt Elissen. 'Anders dan bij een stadhuis stappen burgers wel over de drempel van de bibliotheek om te weten wat in hun omgeving speelt. Ook voor gemeenten kan het belangrijk zijn in de vestigingen meer hun gezicht te laten zien. Je doet het niet voor de mensen die hun input in het lokale politieke debat wel weten te leveren, maar voor de mensen die niet goed weten hoe dat moet.'
In de nabije toekomst wil Elissen de verbinding tussen de bibliotheek en het stadhuis nog sterker maken. Ook hij ziet in dat het belangrijk is om met name jongeren in dat proces te betrekken. 'Met hun veelvuldige mediagebruik hebben zij misschien wel meer last van de filterbubbels in onze samenleving dan welke groep dan ook. Als het voor volwassenen al ingewikkeld is om het politieke spel te volgen, hoe moeilijk moet dat voor jongeren dan wel niet zijn? We moeten hen daarbij helpen, bijvoorbeeld door samen op te trekken met scholen en omroepen.'
Is dit niet een van de vele taken die van het bordje van de overheid op dat van de bibliotheek geschoven worden, zou een kritische denker kunnen vragen. 'In bibliotheken in het buitenland is het faciliteren van dit debat een vanzelfsprekende taak, weet Elissen. Het is een van onze wettelijke kerntaken. Bovendien past het perfect bij ons: wij bieden toegang tot betrouwbare informatie en zijn sterk lokaal geworteld. Daar past het faciliteren van het gesprek tussen burgers en de politiek perfect bij: bij ons in huis komen mensen uit verschillende bubbels elkaar tegen. Hier kan men fysiek ventileren wat men anders op een digitaal forum zou roepen, met een groot risico op miscommunicatie.'

Vooruit- en terugblikken

De komende tijd is het zaak bij die maatschappelijke taak ook andere partijen te betrekken, aldus Elissen. 'De journalistiek kan hierin bijvoorbeeld ook een belangrijke rol spelen: hoe komt betrouwbare journalistiek tot stand? Hoe onderscheid je betrouwbare informatie van fake news?' Bibliotheken uit het werkgebied van Rijnbrink ontvangen nu nog subsidie om de programmering rondom het democratiethema deels te bekostigen. 'De vraag is hoeveel organisaties zelf bereid zijn hierin te investeren – niet alleen financieel, maar ook qua personeel en andere middelen. Toch weet ik zeker dat veel collega's zien hoe groot de behoefte is aan een plek waar je verdieping kunt bieden in het lokale debat. Bovendien geeft deze verbreding van ons takenpakket ons de kans om naar een andere wethouder dan die voor cultuur te stappen. Het geld komt er niet vanzelf. Wij helpen als POI graag onze bibliotheken om de lokale gesprekken met gemeenten aan te gaan.' In de ogen van Elissen is het niet alleen belangrijk vooruit te kijken naar de gemeenteraadsverkiezingen, maar om straks ook terug te blikken – met collega's, maar ook met bezoekers van de bibliotheek. 'Hoe zijn de verkiezingen verlopen? Wat betekent de uitslag voor jou? Bovendien kunnen we hierna doorpakken naar de Europese politiek. We kunnen mensen niet dwingen om te gaan stemmen, maar we kunnen ze wel aan het denken zetten. We zijn vaak bang voor de onenigheden die tussen burgers ontstaan, maar laten we ons vooral richten op de mooie discussies en gesprekken die mensen kunnen blijven voeren. Hoewel we daar soms zelf nog aan twijfelen, is de bibliotheek daarvoor de uitgelezen plek.'

De bibliotheek van de Penitentiaire Inrichting Veenhuizen

‘Er wordt hier heel veel gelachen’

In Nederland heeft iedere gedetineerde recht op een uur bibliotheekbezoek per week. Ondanks plannen van Justitie om gevangenisbibliotheken weg te bezuinigen – door gevangenen een tablet te geven, hebben nog bijna alle gevangenissen een bibliotheek. Hoe is het om in zo’n bibliotheek te werken? Harma Stalman, bibliothecaris bij de Penitentiaire Inrichting Veenhuizen, vertelt.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO: PENITENTIAIRE INRICHTING VEENHUIZEN

‘Mensen denken dat werken in een gevangenis vooral kommer en kwel is, maar er wordt hier heel veel gelachen’, zegt Stalman enthousiast. ‘Als ik vraag: “Wanneer lever je nou eindelijk dat boek eens in jongen?”, krijg ik terug: “Nou mevrouw rustig aan. Ik moet nog vier jaar hoor.” Je moet wel stevig in je schoenen staan, en goed gebekt zijn om dit werk te kunnen doen. Je moet niet bang zijn om een harde grap te maken én te ontvangen. Het vraagt om enige levenservaring. Ik vind dit werk ook ontzettend leuk omdat je in een gevangenisbibliotheek *alles* doet. Van uitlenen en innemen tot inkopen, invoeren in de catalogus en het saneren van de collectie.’

Stalman begon veertig jaar geleden te werken met gedetineerden toen ze voor haar opleiding aan de sociale academie stage liep bij een TBS-instelling. Ze bleef daar ‘hangen’ en werd activiteitenbegeleider. ‘Toen de bibliothecaris met zwangerschapsverlof ging, vroeg de directie me of ik de bibliotheek tijdelijk wilde runnen. Ik ben een boekenfreak, dus dat vond ik geweldig. Er was daar zowel een wetenschappelijke bibliotheek voor de psychologen en psychiaters als een bibliotheek voor de tbs’ers. Toen de bibliothecaris terugkwam, stootte ze de wetenschappelijke bibliotheek af, en vroeg de directie mij of ik die wilde leiden. Ik had geen bibliotheekopleiding, maar die mocht ik gelukkig alsnog doen.’

Rust en ontspanning

Inmiddels werkt Stalman al dertig jaar voor de PI Veenhuizen die verdeeld over drie locaties zeshonderd gevangenen huisvest. Elke locatie heeft een bibliothecaris. De bibliotheek wordt goed gebruikt, zegt ze. ‘Alle gedetineerden mogen iedere week een uur naar de bibliotheek. Zo’n tachtig procent van de gedetineerden maakt er gebruik van. We hebben veel uitleningen. Bovendien komen gevangenen ook graag in de bibliotheek. Ik hoor vaak ”als ik hier zit, zit ik even niet in de gevangenis”. Gedetineerden hebben een strak week- en dagprogramma. ’s Ochtends werken, ’s middags onderwijs – in de bibliotheek hoeven ze even niets. Ze komen er tot rust. Het is ook een plek om te ontspannen, om een krantje te lezen. Ik maak er een gezellige plek van. Met kerst en Halloween versier ik het hier. Toen dingen als sporten niet mogelijk waren door corona hebben we toch ons best gedaan om de bibliotheek wel open te houden, want dat brengt rust. We werkten met spatschermen en maximaal vier bezoekers.’

In de PI Veenhuizen zitten alleen mannen, en veel van hen zijn laaggeletterd, schetst Stalman. ‘Daar is onze collectie dus op afgestemd. We kopen van alles in: van romans, detectives, thrillers en stripboeken tot en met boeken over voetbal en schaken. We hebben veel informatief: atlassen, woordenboeken, psychologie, filosofie etc. Er is veel vraag naar true crime, biografieën – bijvoorbeeld ”Mijn Verhaal” van Badr Hari, kookboeken en gedichtenbundels. Gedetineerden mogen hier zelf koken en velen doen dat, dus die zoeken wat inspiratie. De gedichtenbundels gebruiken ze om gedichten over te schrijven in de brieven aan hun vriendin.’

Veel verschillende talen

Bijzonder aan onze collectie is ook dat we heel veel verschillende talen hebben, merkt Stalman op. ‘Van Chinees en Roemeens tot en met Arabisch en IJslands. Tot acht jaar terug was er een netwerk van zogenaamde steunpunten voor de gevangenisbibliotheken. Elk steunpunt kocht boeken in voor drie à vier talen. Als er bij mij een Pool komt, bestel ik bij het Steunpunt Pools een kratje boeken. Dat was een heel effectief systeem, maar sinds de in 2013 aangekondigde gevangenisbezuinigingen is dat netwerk van steunpunten helemaal ingestort en nu is de collectie buitenlandse boeken sterk verouderd. Er is wel nog een landelijke vakgroep van Justitiebibliotheken.’

Tablets voor gedetineerden

Onder de staatssecretaris van Justitie Fred Teeven werden in 2013 plannen gepresenteerd om miljoenen te bezuinigen op gevangenissen. Dit was nodig omdat het aantal gedetineerden afnam en er zelfs meer gedetineerden dan gevangenismedewerkers waren. Een van de voorgestelde maatregelen was om gedetineerden zelfredzamer te maken door ze een tablet te

geven waarmee ze vanuit hun cel zelf dingen konden regelen. Op die tablet zouden ze ook e-books kunnen lezen, waardoor de fysieke bibliotheek in de gevangenis zou kunnen worden opgeheven.
'De gevangenisbibliotheken zijn er nog steeds omdat over het inzetten van die tablet niet goed is nagedacht', legt Stalman uit. 'Buitenlandse boeken kunnen vanwege auteursrecht niet op de tablet worden gelezen, en veel laaggeletterde gedetineerden weten helemaal niet hoe ze een tablet moeten bedienen. Het tablets-plan is nooit van de grond gekomen, maar voor gevangenisbibliothecarissen is indertijd wel een traject "van werk naar werk" gestart. Daardoor zijn veel jonge mensen inmiddels vertrokken en vaak vervangen door niet tot bibliothecaris opgeleide mensen. De catalogus van de gevangenisbibliotheken is nu niet meer helemaal op orde. De directie van de PI Veenhuizen ziet gelukkig echt het nut in van de bibliotheek, dus ik heb een goed inkoopbudget, maar dat geldt niet voor alle gevangenisbibliotheken.' Stalman heeft wel het gevoel dat men weer meer het belang van de gevangenisbibliotheek gaat inzien.

Censuur

Hoe houd je bij het inkopen van boeken in vreemde talen zicht op wat voor boeken er binnenkomen? Is er censuur? 'Wij waren steunpunt voor onder andere Chinese boeken. Een keer per jaar ging ik met mijn collega's naar Amsterdam om boeken in te kopen. Ik vroeg dan om boeken over onderwerpen als voetbal, schaken en koken. De boekwinkel zoekt die uit en plakt er stickertjes op met de titel in het Engels. Zo voer ik het in de catalogus in. Soms vraag ik een gedetineerde me te vertellen wat er op de achterflap staat. Om ervoor te zorgen dat er geen opruiende boeken in de bibliotheek staan, laat ik de imam eenmaal per jaar door de collectie heen gaan. En laatst kreeg ik van het ministerie een lijst met boeken die uit de collectie verwijderd zouden moeten worden als we die hadden.'

Spelletjes en gitaren

Gevangenisbibliotheken bestaan al ruim 175 jaar in Nederland. Vroeger waren ze nogal 'stichtelijk', volgens Stalman. 'Alle boeken waren keurig gekaft met bruin papier. Vandaag de dag willen we vooral bijdragen aan de ontwikkeling van gedetineerden. Naast boeken leen ik spelletjes en gitaren uit, en we hebben een abonnement op twee kranten en enkele tijdschriften. We hebben ook alle wetboeken en het Bajesboek ter inzage liggen. De meeste gevangenen weten zelf wel wat ze willen lezen. Maar soms kloppen ze bij mij aan – als ze heel enthousiast zijn over een boek – met de vraag of ik tips heb voor meer boeken in dat genre. Dan denk ik heel graag met ze mee!'
Stalman organiseert eveneens activiteiten. 'Ik nodig schrijvers uit, bijvoorbeeld Marion Pauw en Suzanna Jansen (die het Pauperparadijs over de geschiedenis van gevangenisdorp Veenhuizen schreef). Met de Week van de Alfabetisering hebben we altijd een speciale activiteit. We hebben al workshops poëzie, spoken word, dictee en striptekenen georganiseerd. Schrijfster Christine Otten geeft schrijfworkshops aan gedetineerden in Heerhugowaard. Dat willen we hier ook gaan doen.

Harma Stalman: 'Je moet wel stevig in je schoenen staan, en goed gebekt zijn om dit werk te kunnen doen. Je moet niet bang zijn om een harde grap te maken én te ontvangen. Het vraagt om enige levenservaring.'

Werken aan een inclusieve en

Binnenaanzicht van het Binnenhof in Den Haag, met in het midden de Ridderzaal.

democratische samenleving

Foto: Ralf Roletschek Fahrradtechnik auf fahrradmonteur.de, GFDL 1.2 via Wikimedia Commons.

Ton van Vlimmeren werd vorig jaar getroffen door de stroom van berichten over bedreigingen van onze democratie. Hij schreef erover voor het Duitse tijdschrift *Bibliothek Forschung und Praxis*[1]. In het licht van de naderende gemeenteraadsverkiezingen vat hij hier samen wat hij tegenkwam, hoe duurzame ontwikkelingsdoelen belangrijk zijn om tot een inclusieve democratische samenleving te komen, wat bibliotheken daarbij kunnen doen en hoe het *European Bureau for Library, Information and Documentation Associations* (EBLIDA), de Europese bibliotheekorganisatie, daarbij ondersteuning biedt.

TEKST: TON VAN VLIMMEREN, VOORZITTER EBLIDA EN VOORMALIG DIRECTEUR-BESTUURDER BIBLIOTHEEK UTRECHT
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Democratie en vrijheid onder druk

Pluriforme, op waarheid gecontroleerde informatie en het gesprek daarover in de ontmoeting tussen mensen vormen de basis voor democratie. Al in 1994 werd vastgelegd in het *Manifest Openbare Bibliotheken*[2] van Unesco en IFLA dat bibliotheken daarbij een grote rol spelen. Democratie vraagt om goed geïnformeerde burgers die toegang tot informatie hebben en over de benodigde informatievaardigheden beschikken. In de *Netwerkagenda* 2021-2023[3] vormen (digitale) informatievaardigheden dan ook een belangrijke prioriteit. Terecht, want er is alle reden tot zorg en noodzaak voor bibliotheken om hun informatierol serieus te nemen.

In *Deep Fakes and the Infocalypse* [4] spreekt Nina Schick van een zo ernstige verstoring van ons informatie-ecosysteem dat die vergelijkbaar is met de milieu-impact van de klimaatcrisis. Ze introduceert de term *infocalypse*. Informatietechnologie, sociale media, algoritmen, kunstmatige intelligentie en misbruik daarvan door complotdenkers, dictators en autoritaire regeringen creëren een giftige mix waarvan realiteit en waarheid veelal het slachtoffer zijn.

Kern van haar betoog is dat met het verdwijnen van een gemeenschappelijke maatschappelijke realiteit de gedeelde basis verdwenen is waarop in een democratie een maatschappelijk

Foto's: Marjolein Ansink via H2X Communicatie

In Nederland organiseert Bibliotheek Kennemerwaard samen met de gemeente Alkmaar 'community talks' tussen inwoners met als doel burgers te verbinden.

debat kan worden gevoerd. Vroeger bestond deze gedeelde werkelijkheid uit wat (bijna alle) mensen hadden opgestoken van de krant, de radio of de televisie, of in gesprekken in het gezin of op straat. Ze waren het wel of niet met elkaar eens, maar er was een gemeenschappelijkheid waarover ze konden debatteren. Volgens Schick is deze gemeenschappelijke realiteit verdwenen omdat iedereen zijn eigen realiteit heeft gekregen. Die ontstaat en wordt versterkt door algoritmen die een filterbubbel creëren en doordat realiteit en waarheid door 'deep fakes' voor gewone mensen nauwelijks meer te achterhalen zijn.

Medewerker van Navalny of een deep fake?

Hoe lastig dit is bleek in april 2021 toen een groep Nederlandse parlementariërs meende in gesprek te zijn geweest met een medewerker van de Russische oppositieleider Navalny[5]. Dit bleek later een 'deep fake'-gesprek te zijn geweest; waarschijnlijk met een Kremlin-agent. Soms zitten mensen zo diep in hun eigen 'bubbel' dat elke realiteit die ermee in strijd is wordt afgewezen. In januari 2021 geloofden de aanvallers van Capitol Hill in Washington dat de (late) oproep van president Trump om er een einde aan te maken nep moest zijn want hun president zou hun immers nooit zoiets vragen. We moeten vrezen dat hoe meer de gedeelde realiteit onder druk staat en hoe meer mensen in hun persoonlijke realiteit leven, hoe moeilijker het wordt om een democratisch debat te voeren en tot verstandige (democratische) beslissingen te komen. Bovendien zijn er groepen mensen die zich afkeren van de politiek en het democratisch proces. Ze zijn teleurgesteld, cynisch en/of apathisch geworden.
In *Reconstructing democracy. How citizens are Building from the Ground Up*[6] onderzoeken Taylor, Nanz en Beaubien Taylor de redenen hiervoor in voormalige mijn- en staalindustriegebieden in Duitsland en de 'roestgordel' in de VS. Gebieden waarin 'de-industrialisering, neoliberaal financieel-economisch beleid en politieke verwaarlozing ertoe hebben geleid dat mensen niet langer effectief reageren op de uitdagingen van de toekomst'. Ze relateren dit niet alleen aan belangrijke zaken als werk, maar ook aan persoonlijke, psychologische aspecten zoals identiteitsverlies en verminderd zelfvertrouwen. Positief zijn de voorbeelden die de auteurs beschrijven van initiatieven van burgers, 'communities of purpose', waarin dezen uiteindelijk hun slachtofferrol afschudden en verbeteringen realiseren in zowel hun directe leefomgeving als de sociale infrastructuur. Vaak dankzij een 'participatieve dialoog' tussen burgers en allerlei niet-gouvernementele organisaties en processen waarin toerusting en empowerment plaatsvonden. *Participedia.net*[7], een netwerk voor publieksparticipatie en democratische innovatie, geeft voorbeelden en methoden voor dergelijke *grass root* innovatie van de democratie. Als het gaat om de effecten van deze vernieuwingen aan de basis en de vernieuwing van de formele representatieve democratie, zijn de auteurs hoopvol, maar helaas nog niet concreet.

Bibliotheken ontbreken

Twee dingen vallen hierbij op. Allereerst ontbreken openbare bibliotheken nagenoeg in deze processen; ze verschijnen zelden in het boek en op de Participedia-website. Eric Klinenberg kent bibliotheken een zeer belangrijke rol toe in de sociale infrastructuur in zijn *Palaces for the people*[8]. Er zijn ook talloze goede voorbeelden van bibliotheken die als *third place* een rol vervullen. De bibliotheek als een van de weinige plaatsen waar burgers van alle leeftijden, geslacht, religie of ras elkaar ontmoeten. Een hoogwaardige en unieke kwaliteit die bibliotheken veel meer zouden moeten gebruiken. De vraag komt op of wat Klinenberg signaleert niet misschien een kenmerk is van een aantal individuele bibliotheken in plaats van een kenmerk van de bibliotheek-

sector als geheel. Het betoog van Klinenberg is descriptief en geen methodologische handleiding die door bibliotheken kan worden toegepast. Rianne van Melik[9] doet hiernaar onderzoek en introduceerde het begrip *infrastructuring*: om een third place te kunnen zijn moeten bibliotheken continu actief voorwaarden organiseren en activiteiten faciliteren om bonding binnen groepen bezoekers en bridging tussen groepen mogelijk te maken. Een groep Nederlandse bibliotheken[10] probeert in The Third Space met ondersteuning van de The Alignment House en subsidie van de Stichting Pica daarvoor een methodiek, zowel fysiek als digitaal, te ontwikkelen. Maar de bibliotheek wordt door anderen nog lang niet altijd als een logische partner in informatievoorziening, scholing of als ontmoetingsplek voor burgerinitiatieven gezien.

Ernstiger

Ten tweede is de situatie ernstiger dan de auteurs aangeven. De opkomst van groepen in de samenleving die zich ofwel afkeren van de representatieve democratie of een stem geven aan populistische partijen die dat namens hen doen, beperkt zich niet tot gebieden waar de-industrialisatie heeft plaatsgevonden. Het raakt de hele westerse samenleving waar de neoliberale politiek in de afgelopen decennia verwoestende effecten heeft gehad. De filosofie van het neoliberalisme is dat de overheid klein moet zijn en zich uit delen van de samenleving – zoals gezondheidszorg, wonen, openbaar vervoer en nutsvoorzieningen – moet terugtrekken om de 'markt' het werk (verondersteld beter) te laten doen. De ongelijkheid die hieruit resulteerde is echter voelbaar in de dramatische situatie op de (sociale) woningmarkt, de (gezondheids)zorg en het onderwijs. De koopkracht van werknemers, gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden is afgenomen terwijl landelijk het aantal miljonairs is gestegen. Belasting op vermogen werd verlaagd en op inkomen uit arbeid verhoogd. Lager opgeleiden hebben een lagere levensverwachting en kwalitatief minder gezonde jaren dan hoger opgeleiden. Enzovoort.
Dit draagt eraan bij dat veel mensen zich uitgesloten voelen van deelname aan de groeiende welvaart, aan de rand van de samenleving leven en zich mede daarom van de democratie afkeren of zich zelfs daartegen keren. Foa en Mounk[11] melden een afnemende steun voor democratie in verschillende landen in de westerse wereld. Populistische politici, autoritaire regimes en dictators beperken de rechtsstaat, pers en vrijheid en vrijheid van meningsuiting. Freedomhouse[12] meldde in 2021 voor het vijftiende achtereenvolgende jaar dat de vrijheid in de wereld afneemt: meer mensen in meer landen worden getroffen door allerlei vormen van onvrijheid. De vermindering van vrijheid vindt plaats door uiteenlopende manipulaties: censuur, het tot zwijgen brengen van de oppositie en de pers, vals nieuws, nepnieuws en repressie. De voorbeelden van buitenlandse inmenging via sociale media bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen in 2016 en bij de Brexit laten zien dat deze praktijken niet beperkt zijn tot een binnenlandse aangelegenheid.

Kwetsbaar door democratie

Juist door onze democratie lijken onze instituties kwetsbaar. De Raad voor Cultuur[13] had op basis van de geldende democratische regels geen andere keuze dan te adviseren *Ongehoord Nederland* toe te laten tot het omroepbestel. Dat kun je zien als een hoogtepunt van de democratie, waarbij de critici van het publieke systeem in datzelfde systeem een plaats kunnen krijgen. Anderzijds is het een grote bedreiging voor de democratie dat een organisatie die nepnieuws verspreidt, journalistieke waarden structureel schendt en het vertrouwen in de publieke omroep ondermijnt een officieel platform krijgt voor haar missie. Foa en Mounk beschouwen een dergelijk gebruik van democratische vrijheden voor niet-democratische activiteiten als een signaal dat de deconsolidatie van de democratie heeft ingezet. Daarbij heeft een veranderd concept van vrijheid in de afgelopen decennia de basis gelegd voor schaamteloos machtsmisbruik en zelfverrijking. Annelien de Dijn beschrijft in haar boek *Vrijheid: een weerbarstige geschiedenis*[14] de ontwikkeling van het vrijheidsconcept van de oude Grieken tot nu toe. Kenmerkend noemt ze het verlies van het begrip collectiviteit en gedeelde verantwoordelijkheid in het begrip vrijheid. De Franse Revolutie ging niet alleen over vrijheid, ze ging ook over gelijkheid en broederschap. Ook de Amerikaanse Revolutie ging niet alleen over individuele vrijheid maar ook over het collectief. De Dijn schetst hoe de rijken en bevoorrechten zich na die revoluties het begrip vrijheid eigen maakten en er een ideologie van maakten om hun positie te behouden. Vrijheid werd 'vrij zijn van staatsinterventie' met meer individuele vrijheid en minder staatsbemoeienis.

Vrijheid in het neoliberalisme

In de afgelopen decennia is het concept van vrijheid in het neoliberalisme verder verworden tot 'ik kan zeggen en doen wat ik wil'. Het besef van de ander, wiens vrijheid niet mag worden beperkt door de eigen vrijheid, is op de achtergrond geraakt. Ook het idee dat de eigen maatschappelijke positie en de bijbehorende mogelijkheden ook maatschappelijke verantwoordelijkheid met zich meebrengen, is vervaagd. We zien dit fenomeen ook bij de Covid-pandemie, waarbij solidariteit met anderen om gezondheidsredenen is vereist, maar lang niet altijd wordt verleend omdat mensen zeggen dat dit 'hun vrijheid' schendt en waarbij bekende Nederlanders zich weinig bewust lijken van de verantwoordelijkheid die ze met hun invloed zouden moeten dragen. Ook zorgwekkend is dat we onze vrijheid en democratie zo weinig lijken te waarderen dat we er niet echt in investeren. In een longitudinaal onderzoek van de Universiteit van Amsterdam[15] onder 12- tot 14-jarigen wist in 2021 een derde van de ondervraagde jongeren niet of Nederland een democratie is. Sommigen vonden dat ook niet belangrijk. Dit komt overeen met de bevindingen van Foa en Mounk dat er minder draagvlak is voor democratie in jongere generaties.
Uit het onderzoek blijkt één factor onderscheidend tussen groepen jongeren: sociaaleconomische status (SES). Slechts een derde van de jongeren met een lage SES-score vindt het belangrijk om in een democratie te leven; gemiddeld vindt slechts ongeveer de helft van de jongeren dat belangrijk.
Het beeld en de informatie over democratie ontlenen jongeren in gelijke delen aan ouders, school en de media (inclusief sociale media). Daarbij geven ze toe dat ze er gemiddeld maar één of twee

Foto: FlevoMeer Bibliotheek

Werken aan kwaliteitsonderwijs en gelijke kansen: de Zomerschool in Dronten. Het project is een samenwerking tussen FlevoMeer Bibliotheek, De Meerpaal Welzijn en Taalschool Elckerlijc. Dit initiatief was één van de winnaars van *Het beste idee van Dronten* en ontving een startsubsidie van € 5000 van de gemeente.

keer per jaar over praten. Als het ons doel zou zijn om toekomstige generaties voor een betere democratie toe te rusten, moet er nog veel gebeuren. Natuurlijk is niet alles zwart-wit, maar samenvattend zijn democratie en vrijheid niet vanzelfsprekend en ze staan in veel opzichten onder druk. Dat maakt de bijdrage aan een inclusieve democratische samenleving door bibliotheken extra belangrijk.

Duurzame ontwikkeling

De Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties uit 2015[16] hebben tot doel een democratische, inclusieve samenleving te creëren in een duurzame wereld. Een deel van die doelen richt zich op duurzaamheid en klimaat. Andere doelen zijn gericht op een samenleving die vrij is van armoede en honger, met voor iedereen gezondheid en welzijn, toegang tot kwaliteitsonderwijs en levenslang leren, (gender)gelijkheid, sterke openbare diensten, vrije toegang tot informatie en bescherming van vrijheden. Bibliotheken zetten hun collecties, lezingen, tentoonstellingen en activiteiten in om burgers bewust te maken van en te informeren over deze doelen.
Wat de klimaatdoelen betreft geven veel bibliotheken het goede voorbeeld in hun bedrijfsvoering door gebouwen energiezuinig te maken en een verantwoorde omgang met afvalstromen. De urgentie van de klimaatcrisis is overal voelbaar, en het debat tussen klimaatsceptici en klimaatactivisten kan door bibliotheken worden ondersteund met informatie en als podium voor dialoog.

Duurzame ontwikkeling en betrouwbare informatie

De tweede reeks doelen raakt het hart van onze – bedreigde – democratische samenleving.
Deze bijdrage belicht vooral de rol van bibliotheken in duurzame ontwikkeling door het verstrekken van betrouwbare pluriforme informatie en het ondersteunen van democratie, en niet zozeer klimaatdoelen of behoud van cultureel erfgoed; domeinen waar bibliotheken ook actief in zijn.
De doelen voor duurzame ontwikkeling sluiten naadloos aan bij de visie en missie die bijna alle bibliotheken – bijvoorbeeld op hun website – delen. De doelen raken aan de kernwaarden van het bibliotheekwerk. Daarmee is werken aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen eigenlijk vanzelfsprekend. Het goede nieuws is dat veel bibliotheken – vaak zonder het te beseffen en het zo te benoemen – hier al mee bezig zijn. Zo sluit de samenwerking tussen bibliotheken en scholen om leerlingen beter te leren lezen en zo hun basisvaardigheden te verbeteren volledig aan bij doelstelling vier. En zo zijn er meer voorbeelden van bibliotheken die hun activiteiten op deze manier zien en benoemen. Het werken aan duurzame ontwikkelingsdoelen krijgt daarmee niet het karakter van 'weer iets nieuws erbij', maar is iets wat men al doet. De bekendheid en het bewustzijn ervan zijn de afgelopen jaren flink gegroeid. Van de twee Nederlandse bibliotheken die de *Verklaring van Lyon*[17] in 2014 ondertekenden tot de tientallen bibliotheken die nu daadwerkelijk hierin actief zijn.
Een kanttekening daarbij is dat op een onderzoek in 2021 door de Koninklijke Bibliotheek[18] naar duurzame ontwikkelingsdoelen ongeveer 40% van bibliotheken reageerde, en dat de activiteiten vaak beperkt waren en vooral klimaatdoelen betroffen. Ook in Nederland mag er meer aandacht voor de doelen gericht op een inclusieve democratische samenleving komen.

Invloed van de Covid-pandemie

Tijdens de pandemie waren bibliotheken beperkt in hun mogelijkheden en dienstverlening en was het aanbieden van media de enig overgebleven vorm van dienstverlening. Bibliothecarissen zijn uiterst flexibel en creatief gebleken in hun passie om de burger te blijven dienen. Dit heeft geleid tot nieuwe vormen van dienstver-

lening; bijvoorbeeld voor oudere kwetsbare mensen en voor kinderen die thuis geen onlineonderwijs konden volgen. Er zijn veel online voorleesuren, vlogs en tutorials voor kinderen en leerkrachten gemaakt, en tal van gestreamde of hybride bijeenkomsten gehouden. Hoe de bibliotheken met de pandemie zijn omgegaan en welke nieuwe diensten ze hebben ontwikkeld, is onder meer door EBLIDA in Newsletters[19] en diverse publicaties[20] belicht.
De Covid-pandemie roept fundamentele maatschappelijke vragen op die bibliotheken zouden kunnen behandelen in het kader van hun informatierol en als plek van ontmoeting en debat. Helaas was een kenmerk van deze crisis dat die (fysieke) rol niet of maar beperkt mogelijk was, aangezien bibliotheken regelmatig (deels) gesloten waren en geen (grote) groepen mensen mochten ontvangen.

De vragen blijven echter staan, zoals over:
- de rol van de staat; actieve versus teruggetrokken overheid;
- solidaire samenleving versus individuele vrijheid en privacy;
- gelijke kansen versus (digitale) ongelijkheid; versterkt door de pandemie;
- inrichting van onze gezondheidszorg en ethische kwesties en afwegingen;
- hoe we goederen en voedsel produceren en consumeren;
- ongelijkheid binnen en tussen landen in de wereld.

Al deze vragen zijn direct verbonden met de duurzaamheidsvragen en bibliotheken zouden zodra het weer kan informatie kunnen verstrekken, activiteiten organiseren en het debat hierover aanzwengelen. Tijdens de Covid-pandemie kwam de democratie nog meer onder druk te staan. In sommige landen, ook binnen de Europese Unie, hebben regeringen van de gelegenheid gebruikgemaakt om vrijheden en rechten van groepen verder te beperken. In tijden van grote onzekerheid en angst zoeken mensen naar (vermeende) zekerheden en creëren zo een voedingsbodem voor complottheorieën. De Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst in Nederland meldde al in zijn Jaarverslag 2020[21] dat daarbij de voedingsbodem voor rechtsextremisme en terrorisme in Nederland is toegenomen. Antidemocratische groepen sluiten zich aan bij de protesten tegen (de Covid-maatregelen van) de regering, maken daarmee die protesten gewelddadiger en vervolgens dit geweld door inzet van sociale media 'meer acceptabel'. Ook wetenschap en informatie staan onder druk door de verspreiding van complottheorieën, ontkenningen en desinformatie. In de ogen van sommigen is wetenschap nog slechts 'een andere mening'. Bedreigingen van de pers, publieke dienstverleners en wetenschappers zijn aan de orde van de dag. De informatierol van de bibliotheek lijkt daarmee in en door deze pandemie belangrijker dan ooit.

Wat kunnen bibliotheken doen?

Bibliotheken zijn zich vaak al bewust van de noodzaak om aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen te werken. EBLIDA heeft zich tot doel gesteld om bibliotheken in Europese landen waar dat nog niet zo is te informeren en te activeren; juist ook wat betreft de maatschappelijke doelen. Daartoe worden de noodzaak en urgentie van duurzame ontwikkeling, het ambitieuze Europese

Foto: Bibliotheek Utrecht

Geen discriminatie en gendergelijkheid: in bibliotheek Neude (Utrecht) wordt maandelijks een 'Queer café' georganiseerd waar gesproken wordt over onderwerpen die betrekking hebben op de LHBTIQ+-gemeenschap.

duurzaamheidsprogramma en de grote bedragen aan subsidies die via de Europese structurele investeringsfondsen beschikbaar gesteld gaan worden, belicht.
In *Think The Unthinkable*[22] beschrijft EBLIDA de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling in relatie tot bibliotheken, voorbeelden van hoe bibliotheken eraan kunnen bijdragen, een analyse van de Europese structuurfondsen in relatie tot de doelen, en evaluatiemogelijkheden en impactmeting. Het is 'work in progress', en door bijdragen van bibliotheken eraan toe te voegen wordt dit overzicht steeds completer en bruikbaarder. In de *EBLIDA Matrix*[23] kunnen bibliotheken zoeken naar voor hen passende duurzame ontwikkelingsdoelen, inspirerende voorbeelden van projecten vinden, mogelijke financiering zoeken en nagaan of er al Europese indicatoren of specifieke bibliotheekindicatoren zijn om de impact te meten. *De EBLIDA Expert Group on Implementation and Evaluation of European Libraries and Sustainable Development (Elsia)*[24], waarin Marjolein Oomes de Koninklijke Bibliotheek vertegenwoordigt, werkt aan de verdere ontwikkeling van deze indicatoren.

Europese aanpak

Er zijn grote verschillen tussen de Europese landen in de aanpak van duurzame ontwikkeling. Soms neemt de nationale bibliotheekvereniging en/of de nationale bibliotheek het voortouw, terwijl in andere landen het initiatief van onderop komt. In Letland bijvoorbeeld is er een gezamenlijke aanpak van de nationale bibliotheek, de bibliotheekvereniging, drie ministeries (Onderwijs, Cultuur en Milieu), vertegenwoordigers van gemeenten en lokale bibliotheken. De betrokkenheid van alle bibliotheekgeledingen en de overheden levert een groot draagvlak en een goede basis voor samenwerking op alle niveaus. In Nederland is de Koninklijke Bibliotheek op dit onderwerp actief en werken tien bibliotheken samen met The Alignment House en een fondsenwervingsbureau onder de titel *Expeditie.nl*[25] samen om aan de doelen te werken. Daarnaast hebben de bibliotheken Midden Brabant en Bibliotheek Utrecht met Setup en zeven partners samengewerkt

Foto: OBA / Rafael Dimiioniatis

Er zijn talloze goede voorbeelden van bibliotheken die als *third place* een rol vervullen. De bibliotheek als een van de weinige plaatsen waar burgers van alle leeftijden, geslacht, religie of ras elkaar ontmoeten. Een hoogwaardige en unieke kwaliteit die bibliotheken veel meer zouden moeten gebruiken.
Op de foto de opening van het Huis van alle Talen bij de OBA in 2019.

in het door Stichting Pica mee gesubsidieerde project *SDG's in bibliotheken*[26]. Dit heeft een schat aan ervaringen en een inspiratieboek en een methodiekboek opgeleverd.

In Noorwegen is bevorderen van de democratie als rol van bibliotheken vastgelegd in de Bibliotheekwet en in de *Nationale Bibliotheekstrategie 2020-2023: Een ruimte voor democratie en zelfontplooiing*[27] Dit is ook het geval in Finland. In Zweden is er een nationale bibliotheekstrategie onder de titel: *De schatkamer van de democratie*[28]. In het grootste deel van Europa is die rol ter ondersteuning van democratie (nog) niet wettelijk vastgelegd. Daarom werkt EBLIDA samen met de Raad van Europa aan herziening op onder andere dit punt van de richtlijnen voor bibliotheekwetgeving[29].
Om het democratische debat beter op gang te krijgen zijn een gedeelde werkelijkheid en kennis van feiten tussen burgers belangrijk. Bibliotheken kunnen in hun streven naar het verstrekken van waarheidsgetrouwe informatie samenwerken met Newsguard[30]. Via dat programma kunnen openbare bibliotheken hun klanten helpen verkeerde informatie te vermijden en kritisch te zijn over het nieuws en de informatie die ze tegenkomen in hun feeds en zoekresultaten op sociale media.
Ook door gesprekken en dialoog tussen burgers met verschillende meningen te organiseren kunnen bibliotheken een stukje van de gedeelde realiteit terugbrengen die verloren is gegaan. Dergelijke gesprekken zijn een belangrijk instrument, maar niet gemakkelijk.
In veel landen wordt daarom geëxperimenteerd met hoe een verbindende dialoog in de samenleving op gang te brengen. De door Gert Staal vertaalde Veldgids voor nieuw Bibliotheekwerk[31] van David Lankes biedt suggesties voor zowel beleidsontwikkeling als voor praktische activiteiten.
In de tot op het bot verdeelde Verenigde Staten ontwikkelde de American Library Association[32] een cursus om bibliotheken te helpen bij het voeren van gesprekken. Bibliotheken zoals de *Pikes Peak Public Library*[33] en de *Arapahoe Public Library*[34] bieden interessante voorbeelden van hoe 'community talks' kunnen worden gevoerd.

Nederland

In Nederland organiseert onder andere Bibliotheek Kennemerwaard samen met de gemeente Alkmaar dergelijke gesprekken tussen inwoners. Door Hogeschool Inholland zijn (vooralsnog) pogingen ondernomen om cursussen voor 'inclusieve communicatie' te initiëren die bibliothecarissen zouden kunnen opleiden om deze gesprekken te faciliteren. Een uitwisseling over dergelijke initiatieven – er zijn er ongetwijfeld meer – is gewenst om het werk verder brengen. Vaak is een probleem dat aan dialoogbijeenkomsten of debatten alleen gelijkgestemden deelnemen. In een gepolariseerde samenleving wordt de vrije pers regelmatig beschuldigd van het verspreiden van vals nieuws, aangevallen, haar apparatuur vernietigd en haar het werken onmogelijk gemaakt. Dit zou ook een risico kunnen zijn voor bibliotheken als 'sociale beweging' die de maatschappelijke dialoog wil faciliteren. Om verbinding te kunnen maken en in dialoog te kunnen gaan met alle groepen burgers is zorgvuldig en vakkundig handelen vereist en is het waarschijnlijk verstandig te beginnen met onderwerpen die niet al te controversieel zijn.

Tot slot

Er zijn ongetwijfeld bibliothecarissen die bovenstaand pleidooi te politiek vinden. Bibliotheken waren toch neutraal? Maar we weten ondertussen dat bibliotheken niet neutraal zijn en dat elke keuze een standpunt betekent; van het boek dat je koopt tot het publiek dat je prioriteit geeft. David Lankes heeft dit in zijn bijdrage over neutraliteit[35] glashelder uiteengezet.
Ook mij werd eens gevraagd of de Duurzame Ontwikkelingsdoelen geen linkse hobby's zijn. Ik heb geantwoord dat gelijkheid, gezondheid, het recht op onderwijs en informatie en vrijheid van meningsuiting allemaal zaken zijn die in onze Grondwet zijn verankerd en waaraan bibliotheken als openbare instellingen die met publiek geld betaald worden moeten werken.
Is een democratische samenleving denkbaar zonder te werken aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen? Is het mogelijk om in een niet-democratische samenleving duurzame ontwikkeling over de volle breedte te realiseren? Het zijn retorische vragen.

Naschrift/bronnen

Bij dit artikel is een zeer uitgebreide literatuurlijst beschikbaar. Alle noten bij dit artikel die aangegeven zijn met superscripts ([1,2,3] etc.) kunt u hier terugvinden. Surf hiervoor naar: bibliotheekblad.nl/bronnen

The Masked Reader prikkelt tot kijken, luisteren én lezen

Schrijvers verbergen hun ware gezicht bij Bibliotheek West-Achterhoek

De voorbereidingen startten al veel eerder, maar in de laatste maand van 2021 ging het pas goed van start: The Masked Reader, waarvoor vijftien bekende auteurs in een kort en krachtig filmpje voorlazen uit eigen werk. Met zowel de keuze van hun favoriete boek als het gekozen fragment gaven zij zich een beetje bloot, maar wél verstopt achter een masker. Net als bij het RTL4-programma The Masked Singer moesten deelnemers aan The Masked Reader raden wie hier te horen en (deels) te zien waren. Een ludieke actie van Bibliotheek West-Achterhoek.

TEKST: LINDA VAN PELT
FOTO'S: BIBLIOTHEEK WEST-ACHTERHOEK

Je zou het soms bijna vergeten met het voortdurend uitbreidende takenpakket van de bibliotheek, maar ook het stimuleren tot lezen is natuurlijk nog steeds een belangrijke taak. 'Wij bedenken graag originele manieren om zowel bij de jeugd als bij volwassenen de interesse voor boeken aan te wakkeren', zegt Marjon Hermeling, tot afgelopen zomer in dienst bij Bibliotheek West-Achterhoek als educatiemedewerker, en tegenwoordig op freelancebasis actief voor speciale activiteiten en evenementen. Bijvoorbeeld als projectleider van The Masked Reader. 'Het was onze directeur Wieb Broekhuijsen die in de loop van het jaar dit idee lanceerde. Ze had gehoord over soortgelijke initiatieven bij basisscholen, waar tijdens de sluitingstijd vanwege corona juffen en meesters, getooid met maskers, voorlazen. Het was aan de leerlingen om te raden welke stem ze hadden gehoord. Het voorbeeld van The Masked Singer op tv was natuurlijk een inspiratiebron.'

Een goed boek is een cadeautje

Zo'n televisieprogramma is natuurlijk ook een van de verlokkingen in het moderne bestaan waardoor juist minder tijd overblijft voor het lezen van een boek. Of is er een kentering? Marjon heeft niet direct de beschikking over exacte cijfers, maar weet wél dat er een tegenbeweging gaande is die lezen weer populairder maakt. 'Dat zie ik bijvoorbeeld in het openbaar vervoer. Een paar jaar geleden leek bijna iedereen daar voortdurend bezig met de mobiele telefoon, maar tegenwoordig zijn er vaker reizigers verdiept in een boek. Niet alleen volwassenen, maar zeker ook jeugd. Verder groeit het aantal leesclubs; bijvoorbeeld onder studenten is lezen weer hot, en gelukkig wordt ook op veel middelbare scholen het lezen nog steeds gepromoot.' Voor Marjon een mooie constatering, want zij heeft rijke ervaring met eventjes ontsnappen uit de soms harde werkelijkheid met de duik in een boek. 'Zoiets zou iedereen zichzelf moeten gunnen. Een goed boek is een cadeautje.'

Zoeken naar balans

Het doel van The Masked Reader was dan ook het prikkelen van de interesse in lezen. En niet te vergeten in de schrijvers van al die boeken! Voor dit evenement van Bibliotheek West-Achterhoek werden vijftien auteurs benaderd met het verzoek een stuk-

je voor te lezen uit een van hun eigen verhalen. 'Het begon met het formeren van drie werkgroepen waaraan collega's van al onze filialen* deelnamen. Voor iedere leeftijdscategorie één', belicht Marjon het proces. Die categorieën waren: jeugdboeken voor de leeftijd van zes tot twaalf, young adult boeken voor de doelgroep van twaalf tot achttien jaar en boeken voor volwassenen. 'Per categorie waren er vijf schrijvers en vijf boektitels te raden. Om de schrijvers te selecteren, maakten we eerst een longlist. Deze is daarna "ingedikt" tot shortlist. We wilden een goede balans creëren tussen enerzijds schrijvers die bekend zijn bij een breed publiek en anderzijds wat moeilijker te raden auteurs. The Masked Reader zagen we als de uitgelezen gelegenheid om ook minder frequent gelezen auteurs onder de aandacht te brengen.'

Uit de comfortzone

Daarna was het de beurt aan de geselecteerde auteurs. Marjon is blij dat ze bijna allemaal enthousiast reageerden. 'Het welslagen van The Masked Reader was uiteraard afhankelijk van hun medewerking. Er was onvoldoende budget om op alle adressen een cameraploeg langs te sturen, dus de auteurs moesten zelf een filmpje maken van hun voorleessessie. Voor sommigen een echte uitdaging, want niet iedereen is even vaardig met de moderne technische mogelijkheden.' Eind september werden de instructies verstuurd, samen met natuurlijk de vermomming voor een ware maskerade. Het beeld van de lichtelijk verstokte auteur die nog graag met vulpen schrijft is misschien een beetje achterhaald, maar zichzelf filmen tijdens het hardop lezen uit eigen werk bleek voor sommigen een stap uit de comfortzone. Maar de instructiehandleiding voor onder meer de positie voor de camera, de belichting en de resolutie van de beelden deed goede diensten. 'Een professionele editor heeft de films allemaal wat aangepast aan het vereiste format, maar alle voorgelezen teksten waren van goede kwaliteit', constateerden Marjon en haar collega's.

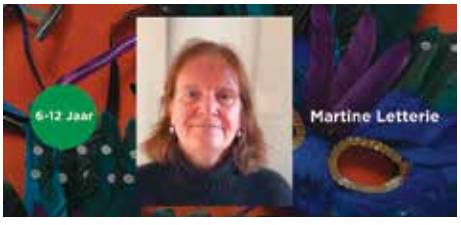
Miljonairskind

In oktober maakten de auteurs hun voorleesfilms. Hoewel de video's ieder een eigen karakter hebben – qua stem, intonatie en sfeer van het verhaal – was er toch een gemene deler te ontdekken, zegt Marjon na even diep nadenken. 'Alle auteurs mochten zelf bepalen welk gedeelte uit welk boek zij wilden voorlezen, uit oogpunt van maximale betrokkenheid. Het moesten korte fragmenten zijn, van hooguit een paar minuten, passend bij de snelheid van de sociale media. Het leuke is dat iedereen erin geslaagd is iets te kiezen wat goed bij hem of haar past. We zijn dan ook trots op iedereen.' In november ging de mediacampagne van start. Op sociale media (Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, TikTok), op de website van Bibliotheek West-Achterhoek en op #biebtok werden regelmatig 'teasers' geplaatst, korte aanwijzingen om de nieuwsgierigheid te wekken, zoals: 'boeken over een miljonairskind', 'is spiritueel', 'wat gebeurt er op zolder?' of 'de leukste juf'. Marjon: 'Zo'n teaser is de virtuele versie van de korte tekst op de achterflap van een boek. Uiteraard hebben we ook aandacht gezocht in de lokale en regionale kranten om een zo groot mogelijke doelgroep te bereiken.'

Sint, kerstman en gemaskerde schrijvers

Vanaf begin december was er om de paar dagen steeds een nieuwe video van The Masked Reader online te zien en kon het publiek, via het deelnameformulier op de website, gaan raden wie deze gemaskerde schrijvers zijn.' Getooid met andermans veren in de rijkelijk versierde vermommingen, maar met de eigen stem én de zelf geschreven woorden, verschenen ze alle vijftien voor de camera. Zeker niet makkelijk om te zien wie er allemaal schuilgingen achter de maskerades. Zelfs de schrijver met zijn

leesbril óver het masker heen, waardoor hij zich misschien iets meer in de ogen liet blikken, was niet een-twee-drie te herkennen. En zo moesten in de feestmaand december in de regio West-Achterhoek Sinterklaas en de kerstman de aandacht een beetje delen met The Masked Readers.

Online

Dat mede door de invloed van corona (waardoor de bibliotheken tijdelijk gesloten waren voor publiek) het moderne leven nog wat meer is opgeschoven naar activiteiten via internet, is iets wat ze zich bij Bibliotheek West-Achterhoek terdege realiseren. The Masked Reader was dan ook een online evenement. Helaas kon ook de op 8 januari geplande 'ouderwets' knallende afsluiting met een bijeenkomst in de hoofdlocatie aan de IJsselkade in Doetinchem niet doorgaan. 'Hier zouden drie van de deelnemende auteurs de prijzen uitreiken', vertelt Marjon Hermeling. 'De onthullingen van The Masked Reader hebben wij die geplande zaterdagmiddag gedaan via onze website en de socialemediakanalen. In onze vestiging in Doetinchem reikten wij op datzelfde moment in een kleine setting de prijzen uit aan de winnaars, en in al onze locaties was de onthulling doorlopend te zien op beeldschermen. De prijsuitreiking is gefilmd en wordt nog deze week gedeeld via onze kanalen. Zo hebben we, binnen de geldende regels en beperkingen, toch nog een mooi einde kunnen creëren voor een geslaagd evenement.' Uit alle goede inzendingen zijn de hoofdprijswinnaars geloot. Alle overige deelnemers kregen bericht dat zij een kleinigheidje mogen komen ophalen in een van de vestigingen.

Naschrift

*Bibliotheek West-Achterhoek heeft zes vestigingen: in Doesburg, Doetinchem, Hengelo, Vorden, Wehl en Zelhem, en een Servicepunt in Steenderen.

De deelnemende auteurs

Categorie jeugd:

Manon Sikkel - Geheim agent Oma

Martine Letterie - Waarom de maan verdwijnt

Tosca Menten - Siem Subliem en het rode gevaar

Janneke Schotveld - Avonturen van de dappere rijdster

Jacques Vriens - Jakob en de 7 gevaren

Categorie jongeren:

Mirjam Mous - H@ck

Caja Cazemier - Made by Indira

Anna Woltz - De tunnel

Michael Reefs - De Tempeljagers (Michael schrijft eigenlijk voor de jeugd, maar omdat de Tempeljagers ook in de onderbouw van het VO wordt gelezen, was hij ingedeeld in deze categorie)

Margje Woodrow - Smash

Categorie volwassenen:

Charles den Tex - Cel

Susan Smit - De heks van Limbricht

Corine Hartman - Het kwaad in ons

Ad van Liempt - Gemmeker Commandant van Kamp Westerbork

Thomas Verbogt - Olifant van zeep

Gratis abonnement op ‘eerste levensbehoefte’ taal

Wat doen bibliotheken voor mensen met een kleine portemonnee?

Voor mensen vanaf 18 jaar die een minimuminkomen hebben, kan een bibliotheeklidmaatschap een flinke kostenpost zijn. Weten deze mensen de bibliotheek nog wel te vinden? En hoe financieel laagdrempelig is de bibliotheek voor hen? Bibliotheekblad zocht contact met elf bibliotheekorganisaties in den lande en stelde aan hen de vraag in hoeverre ze kortingsregelingen bieden voor minima.

TEKST: STAN VERHAAG • FOTO: ZIE CREDIT LANGS ZIJKANT

Foto: Shutterstock

Als mensen financiële problemen hebben, is een abonnement, en dus ook een bibliotheeklidmaatschap, vaak het eerste waarop bezuinigd wordt. Dat is vaak helemaal niet nodig. Veel gemeenten bieden aan minima gratis bibliotheeklidmaatschappen aan.

Gratis abonnement

Bibliotheken Noord Fryslân startte 2022 goed: met een gratis abonnement voor iedereen van 18 tot 30 jaar (maximaal twaalf boeken, tijdschriften en films per jaar, red.). Waarom? Die vraag wordt directeur Paulien Schreuder vaak gesteld. 'Een gratis lidmaatschap zet de deur van onze bibliotheek wagenwijd open. En dat is wat we graag willen: zo veel mogelijk mensen bereiken. We zijn natuurlijk altijd al gratis voor kinderen tot 18 jaar, maar nu starten we ook met een gratis abonnement voor iedereen van 18 tot 30 jaar; voor scholieren, studenten en starters op de arbeidsmarkt bijvoorbeeld, voor wie een bibliotheekabonnement een hele uitgave is. Bovendien zien we die groep minder in de bibliotheek. Jammer, want we hebben ze van alles te bieden. Denk aan het gratis oefenen voor het autotheorie-examen, gratis studie- en werkplekken met snelle wifi en gratis print- en kopieerfaciliteiten, boeken die je kunt gebruiken bij je studie, de allernieuwste leesboeken, workshops, bijeenkomsten voor werkzoekenden, gratis kranten en tijdschriften lezen in de bibliotheek en nog veel meer.'

De vraag 'waarom dan niet gratis voor iedereen' wordt ongeveer even vaak gesteld aan Schreuder. 'Hoewel we het zó graag willen, kan het niet. We kunnen het simpelweg niet betalen. Daarom kiezen we nu voor een doelgroep die we weinig in de bibliotheek zien én die het hard nodig heeft. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat ze minder taalvaardig worden. Op school kun je er niet omheen: voor bijna elk vak moet je lezen en schrijven, maar als je eenmaal van school bent, is het heel beroepsafhankelijk hoe vaak en veel je nog leest of schrijft. Als je die vaardigheden niet onderhoudt, verleer je ze. Zo kun je langzaam maar zeker minder taalvaardig worden. Als je vervolgens kinderen krijgt, wordt bijvoorbeeld voorlezen en helpen bij hun huiswerk steeds moeilijker. Wij doen er als bibliotheek alles aan om laagtaalvaardigheid te voorkomen. Met cursussen, workshops en ondersteuning, én nu dus met een gratis abonnement.'

Stadspas

Zijn er meer bibliotheken die een dergelijke dienst aanbieden? Laten we beginnen in onze hoofdstad. Zoals veel andere gemeenten kent ook Amsterdam een constructie met een stadspas, die onder andere gratis toegang geeft tot de bibliotheek. Wie een Stadspas heeft met een groene stip, kan een jaar lang boeken, e-books, dvd's en tijdschriften lenen bij de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA). 'Kom langs bij een van de 27 OBA-locaties in de stad en dan regelen we een gratis lidmaatschap voor jou', staat op www.oba.nl.
Ook in Apeldoorn krijgen mensen met een laag inkomen de Stadspas. 'Dan heb je recht op 75 euro per jaar waarmee je abonnementen kunt afsluiten, bijvoorbeeld om te zwemmen, eens een krant te kopen of een bibliotheekabonnement te nemen', vertelt een woordvoerder van CODA Bibliotheek. 'Dat laatste doen veel Apeldoorners, al ken ik geen aantallen.'
In Zwolle (130.000 inwoners) heeft bibliotheek Stadkamer (vier vestigingen) geen speciaal abonnement voor minima, vertelt Susan van de Wijngaard, senior adviseur marketing en communicatie: 'Bij Stadkamer hebben we een gratis abonnement voor iedereen die jonger is dan 18 jaar, een jongerenabonnement tot 25 jaar en het volwaardige volwassenenabonnement. De afgelopen jaren was er geen gratis abonnement voor minima of andere doelgroepen.' Wel wijst ze erop dat wie de kosten niet kan betalen, een beroep kan doen op het Participatiefonds van de gemeente Zwolle, bedoeld om mensen met een laag inkomen te laten meedoen aan activiteiten, zoals vervoer, sport, museumbezoek én het lidmaatschap van Stadkamer. 'Zo kan iedereen toch lid worden', aldus Van de Wijngaard.
Ook SCHUNCK Bibliotheek met vier vestigingen in Heerlen (een gemeente met 87.000 inwoners, red.) heeft geen speciaal abonnement of speciale regeling voor mensen met een kleine portemonnee c.q. mensen met een uitkering, bevestigt SCHUNCK-manager Sandra Uijlenbroek. 'Maar we hebben wel een speciaal Taalhuisabonnement voor deelnemers aan onze Taalhuis-activiteiten. Onder deze deelnemers zitten ook veel inwoners met een kleine beurs.' Ze zegt dat ze met de gemeente in overleg is over andere opties, 'Want wij denken dat er binnen onze gemeenten behoefte zou zijn aan een speciaal abonnement voor minima.'

Vraag aan de wethouder

Een enkele gemeente heeft of had geen tegemoetkoming voor minima die willen meedoen aan bibliotheekactiviteiten. Inwoners van de gemeente Leiderdorp (27.000 inwoners) met een minimuminkomen of een uitkering, konden tot 2021 gebruikmaken van een gemeentelijke kortingsregeling. Vanaf 2021 was er echter geen regeling meer voor een bibliotheekabonnement voor minima. 'Sinds 2021 is een nieuwe nota ingegaan waarin we kiezen voor meer maatwerk', zegt Nadine Kluitenberg, beleidsmedewerker sociaal domein. 'De regeling die er daarvóór was, waarbij onder andere een bibliotheekabonnement gedeclareerd kon worden, is daarmee komen te vervallen. Eind 2021 heb ik de mogelijkheden onderzocht voor een vergoeding. Een mogelijkheid zou kunnen zijn via het Volwassenenfonds Sport en Cultuur. Dit is inmiddels ook gelukt. Via dit fonds kunnen minima van 18 jaar en ouder in Leiderdorp nu kosteloos een bibliotheekabonnement krijgen.'
De bibliotheek in de gemeenten Huizen, Laren en Blaricum (twee vestigingen voor in totaal 60.000 inwoners) heeft voor mensen met een kleine beurs het Budgetabonnement, zegt Jacqueline Straathof, hoofd front office. 'Dit abonnement werkt met een zogenaamde strippenkaart waarmee je maximaal twintig materialen per jaar kunt lenen, inclusief zes e-books en zes luisterboeken. Het abonnement kost 29 euro per jaar. Daarnaast krijgen statushouders en deelnemers aan ons Taalcafé een gratis kennismakingsabonnement van een halfjaar.' Een abonnement voor 0- tot 12-jarigen is hier gratis, maar 13- tot en met 17-jarigen betalen 19 euro per jaar. Daarmee is de bibliotheek Huizen-Laren-Blaricum een van de weinig bibliotheekorganisaties in ons land die jeugdcontributie heffen. Al komt daar nog dit jaar een einde aan (zie kadertekst).

Taal is eerste levensbehoefte

Er zijn ook gemeenten die gratis abonnementen ter beschikking stellen aan minima. Zo is in de gemeente Hengelo het lidmaatschap gratis voor alle inwoners met een inkomen tot 120 procent van de bijstandsnorm. 'De bibliotheek is een algemene voorzie-

ning waarvan alle inwoners van Hengelo gebruik moeten kunnen maken, ook mensen met een minimuminkomen', zegt Mayke ten Bos, beleidsmedewerker bij de gemeente Hengelo. 'Onze regeling loopt al sinds de jaren negentig. Wij vonden het destijds al belangrijk, en wij vinden dat nu nog steeds. Op dit moment maken tweeduizend mensen met een laag inkomen gebruik van het gratis lidmaatschap. Daarnaast is voor alle kinderen het lidmaatschap gratis, niet alleen voor kinderen die uit een gezin komen met een laag inkomen.'
In Drimmelen (27.000 inwoners) kan één inwoner per adres het 'bibliotheekabonnement Rijk' gratis afsluiten op vertoon van de kwijtscheldingsbrief van Belastingsamenwerking West-Brabant. De gemeente betaalt twee derde van de kosten; bibliotheek Theek 5 een derde. 'Wij hebben er heel bewust voor gekozen om het bibliotheekabonnement gratis te maken in ons minimabeleid', zegt verantwoordelijk wethouder Jürgen Vissers (van de lokale partij Groen Drimmelen, die ontstond uit een fusie van D66 en de Vooruitstrevende Partij (VP)). 'Taal is immers een eerste levensbehoefte en lezen is zó belangrijk. Als gemeente vinden we het belangrijk dat iedere inwoner van de gemeente Drimmelen zich kan ontplooien, ontwikkelen en gebruik kan maken van het brede aanbod van Theek 5. Theek 5 wil de inwoners stimuleren, ondersteunen, faciliteren en toerusten om mee te kunnen doen in de maatschappij en bij te kunnen dragen aan de kennis- en informatiesamenleving. Dit is voor mensen met een minimuminkomen vaak lastig, vandaar dat we onze regeling in september 2019 in het leven hebben geroepen. Door corona en het tijdelijk sluiten van de bibliotheek was de animo aanvankelijk niet groot, maar na die lockdown nam het aantal aanvragen toe. Zo hebben we in september 2021 vier gratis abonnementen verstrekt. Verder is ons abonnement tot 18 jaar gratis, los van het gezinsinkomen.'

Sterke(re) impuls

Ook in de gemeente Brunssum is een gratis bibliotheekabonnement voor mensen met een minimuminkomen onderdeel van het armoedebeleid. Dat vertelt Carolus de Rijck, wethouder Bibliotheekwezen in de gemeente Brunssum (28.000 inwoners) en verbonden aan de lokale partij BCD (Brunssumse Christen Democraten). Hij zegt: 'Armoede is niet alleen financiële nood, zo blijkt uit tal van onderzoeken. Armoede komt voort uit en werkt door in tal van andere leefaspecten, zoals gezondheid, scholing, sociale netwerk en kwaliteit van wonen en leven. Ook de mate van geletterdheid speelt een rol in (blijvende) armoede. Wie laaggeletterd is, heeft minder kans op betaald werk of op promotie. De zelfredzaamheid staat onder druk als informatie van de overheid of van maatschappelijke organisaties voor deze mensen onbegrijpelijk blijft en ze daardoor geen beroep kunnen doen op voorzieningen zoals schuldhulpverlening. Vanuit die gedachte willen we de leesvaardigheid stimuleren. Dat doen we met inzet van uiteenlopende strategieën. Een daarvan is kinderen én ouders in staat stellen om boeken/audio/tijdschriften te lenen, te lezen en digitale vaardigheden op te doen. Voor kinderen is dat in principe al geregeld met gratis bibliotheekabonnementen, maar als de ouders ook een gratis abonnement krijgen, zo is de gedachte, dan gaat daar voor iedereen een sterke(re) impuls voor bibliotheekbezoek en -gebruik van uit.'

De regeling waarover De Rijck spreekt, werd door het Brunssumse college van B en W geïnitieerd. 'We zijn gestart met een pilot, die liep tot 31 december 2021. Zo konden we de animo meten en de kosten overzien. Inmiddels hebben we vastgesteld dat de pilot een succes is, ondanks het feit dat de bibliotheek vanwege corona een groot deel van het jaar gesloten was. Tot en met november 2021 waren binnen de pilot 57 gratis abonnementen aangevraagd. Vandaar dat we eind 2021 een voorstel hebben gedaan om de regeling om te zetten in een structurele regeling voor minima.'
De Bibliotheek Maas en Peel (zes vestigingen in twee gemeenten: Peel en Maas met 44.000 inwoners en Beesel met 14.000 inwoners) heeft ook een regeling voor inwoners met een laag inkomen. Inwoners van deze gemeenten die onder de minimaregeling/kleinebeursregeling vallen, kunnen gebruikmaken van een gratis bibliotheekabonnement. In de gemeente Peel en Maas regelt het Volwassenenfonds Sport & Cultuur Limburg dit; in de gemeente Beesel regelt de gemeente het zelf. 'Wij hebben hiervoor contact gezocht met de beide gemeenten in onze regio en we hebben samen met hen naar een mogelijkheid gezocht dat inwoners met een kleiner budget toch lid kunnen worden van de bibliotheek', vertelt manager Linda Fleuren.

Aanbod bekendmaken

Fleuren wijst er tegelijkertijd op dat een speciale regeling of gratis abonnement voor minima pas stap één is. De kunst is om dit aanbod vervolgens bekend te maken bij de doelgroep. Zo neemt De Bibliotheek Maas en Peel deel aan het Platform Armoede in de Gemeente Peel en Maas. 'Hier bespreken wij met andere organisaties hoe wij gezamenlijk de mensen met een kleine beurs kunnen helpen', aldus Linda Fleuren. 'Dit platform organiseert ook kleding- en speelgoedbeurzen voor mensen met weinig budget. Aan deze beurzen doen wij mee met een informatiestand, zodat we direct in contact komen met deze inwoners.' In Beesel heeft de gemeente alle inwoners met een laag budget een folder van de bibliotheek toegestuurd met daarin meer info over het gratis abonnement en de andere diensten.
'Mensen met een kleinere beurs zijn vaak niet voldoende op de hoogte van het aanbod van een bibliotheek,' licht Fleuren toe, 'maar als bibliotheek bieden wij juist ook veel andere diensten die interessant zijn voor deze groep mensen. Denk aan gratis wifi, de mogelijkheid tot pc-gebruik, printen en kopiëren, het Informatiepunt Digitale Overheid (IDO), het Taalpunt, de Belastinghulp, we bieden een ontmoetingsplek enzovoort. De gemeenten in onze regio zien dat ook zo, vandaar dat wij met hen de financiële regeling hebben kunnen treffen. Ons doel is dat de minderbedeelde inwoner de bibliotheek weet te vinden, zodat hij of zij bekend raakt met ons aanbod.'

Naschrift

Bibliotheekblad schreef eerder over 'gratis' abonnenten. In nummer 9-2020: Gratis bibliotheeklidmaatschap: 'We moeten beter leren verleiden' door Anne van den Dool.
In Bibliotheekblad 3-2021 kwam het vriendenabonnement van Bibliotheek Hoorn aan bod. Hierbij koop je een abonnement voor iemand die graag wil lezen, maar zich geen lidmaatschap kan veroorloven. De koper weet dus niet wie het abonnement krijgt.

Van Engelshoven schaft jeugdcontributie af

Een van de meest voor de hand liggende handreikingen die bibliotheken c.q. gemeenten kunnen doen richting mensen met een minimuminkomen, is hun kinderen een gratis jeugdabonnement aan te bieden. Toch hieven in 2017 nog 17 van de toen in totaal 149 Nederlandse bibliotheekstichtingen een vorm van jeugdcontributie. Vaak ging het om jeugdcontributie vanaf 13 à 15 jaar. In 2019 ging het om 12 bibliotheekorganisaties in 26 gemeenten.

Motie-Asscher/Ellemeet

Het fenomeen jeugdcontributie was de meeste politieke partijen een doorn in het oog. Vandaar dat de Tweede Kamer in juli 2019 de motie-Asscher/Ellemeet aannam. Daarin riepen beide politici (van respectievelijk PvdA en GroenLinks) het kabinet op om bibliotheekvoorzieningen voor jongeren tot 18 jaar kosteloos te maken. Of zoals het in de motie stond: 'De Kamer is van mening dat alle kinderen de kans moeten krijgen om in bibliotheken boeken te lezen, te leren over het nieuws en te luisteren naar muziek; constateert dat niet in elke gemeente kinderen tot 18 jaar gratis gebruik kunnen maken van bibliotheekvoorzieningen; en verzoekt de regering om te bezien hoe het gebruik van bibliotheekvoorzieningen voor alle kinderen in Nederland kosteloos toegankelijk kan worden gemaakt.'

Van Engelshoven

In 2020 was het aantal bibliotheekorganisaties met jeugdcontributie gedaald naar 9 in 13 gemeenten en begin 2021 naar 8 bibliotheekorganisaties in 12 gemeenten. En de motie-Asscher/Ellemeet? Die wachtte tot het najaar van 2021 nog steeds op uitvoering. Toen maakte demissionair minister Van Engelshoven (D66) er alsnog werk van. Het is aan deze minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen te danken dat jeugdcontributie in de loop van 2022 definitief wordt uitgebannen in bibliotheekland.
In oktober 2021 schreef ze in een brief aan de Tweede Kamer: 'Het heffen van jeugdcontributie verhoudt zich niet met de brede maatschappelijke wens en noodzaak het lezen onder de jeugd te stimuleren. Ik ga er conform de motie-Asscher/Ellemeet voor zorgen dat de jeugd in de toekomst altijd gratis toegang heeft tot de openbare bibliotheek, inclusief de digitale bibliotheek. De uitzonderingsmogelijkheid in de Wsob (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, red.) ten aanzien van heffen van een tarief voor de jeugd komt te vervallen. Artikel 13 van de Wsob (contributievrijstelling jeugd openbare bibliotheken) zal hiervoor worden gewijzigd. De wetswijziging zal naar verwachting in de loop van 2022 ingaan. Gemeenten waar in 2021 nog sprake was van jeugdcontributie, zullen hiervoor de komende twee jaar worden gecompenseerd.'

Mark Deckers

Bibliothecaris Mark Deckers wijdde op 10 oktober 2021 een van zijn blogs[1] aan het besluit van de demissionair minister. Hij schreef onder andere: 'Je kunt het klein bier noemen, maar het zijn nog altijd acht van de inmiddels 140 bibliotheekstichtingen. Vaak bibliotheken die de jeugdcontributie al lang op hun lijstje hadden staan om af te schaffen. Als ik er snel doorheen ga, gaat het dan om Haarlemmermeer, Delft, Oost-Achterhoek, Huizen-Laren-Blaricum, Westland, Wageningen, Veldhoven en Nijkerk. Mooi voor die plaatsen, maar de echte winst is niet dat nu ook in die laatste gemeenten de jeugdcontributie wordt afgeschaft. Nee, de echte winst zit ergens anders: dat is dat jeugdcontributie nergens meer kan worden ingevoerd. Niet bij de volgende bezuinigingsronde en ook niet bij de ronde die daarna komt. Het wordt wettelijk verankerd, en dat is bijzonder, want hiermee is het een van de zeer concrete punten waaraan een bibliotheek moet voldoen als deze deel wil nemen aan het stelsel. De gemeenteraad heeft er niks meer over te zeggen en de minister dwingt het af. Deze deur gaat op slot en gaat niet meer open.'

Naschrift

[1]. De blog van Mark Deckers: *De minister stuurde een briefje: nooit meer jeugdcontributie!* is te vinden via markdeckers.net. Verkorte link: tinyurl.com/2p4dccs5

Foto: Rijksoverheid / Arenda Oomen Fotografie

Ingrid van Engelshoven was van 26 oktober 2017 tot 10 januari 2022 minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in het kabinet-Rutte III.

Door met digitaal: online programmeren tijdens en na corona

De gedwongen sluitingen van publieke gebouwen als gevolg van de diverse lockdowns hebben de digitale transitie van bibliotheken in een stroomversnelling gebracht. Ineens moest alles en iedereen digitaal, online, vanuit huis leren, werken, ontmoeten en ontspannen. Die omslag stelt bibliotheken voor grote uitdagingen, maar biedt ook kansen. In welke mate schakelden bibliotheken over naar digitaal aanbod? En in hoeverre zet die digitale stap zich voort in de toekomst?

TEKST: MARJOLEIN OOMES, ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING KB
FOTO: AUSTIN/UNSPLASH

Ook aan het begin van 2022 lijkt het einde van de coronacrisis nog niet in zicht. Periodes van lockdown worden afgewisseld met periodes van meer vrijheden. Onderzoek dat de Koninklijke Bibliotheek (KB) in het voorjaar van 2020 en 2021 uitvoerde, laat zien dat bibliotheken in deze periode flink worden uitgedaagd om op betekenisvolle wijze invulling te blijven geven aan hun maatschappelijke functie. De annulering, verplaatsing en wederopstart van activiteiten drukken een duidelijk stempel op de publieksagenda van bibliotheken en op het werk van programmamakers. Gedurende de eerste lockdown in 2020 kwam de programmering bij 88% van de bibliotheken (deels) stil te vallen. Ook toen bibliotheken in mei 2020 weer open mochten, gingen voorstellingen, debatten, leesclubs en lezingen in veel bibliotheken niet of in zeer beperkte mate door. Een situatie die ook in 2021 en in het begin van 2022 voortduurt.

In coronatijd begonnen bibliotheken te experimenteren met nieuwe vormen, deels online, soms op locatie met live streaming.

Hybride programmering als uitkomst

In zijn recente advies over cultuur na corona constateert de Raad voor Cultuur dat corona ook bijdroeg aan het loslaten van oude patronen en het zoeken naar nieuwe mogelijkheden, waardoor 'ineens van alles mogelijk bleek wat voorheen ondenkbaar leek'. Ook voor bibliotheken boden uitdagingen tegelijkertijd nieuwe kansen. De uitleenfunctie bleef deels overeind door creatieve afhaal- en thuisbezorgdiensten, en de online Bibliotheek kreeg een extra boost. Daarnaast begonnen bibliotheken, net als podia, theaters en festivals, te experimenteren met nieuwe vormen, deels online, soms op locatie met live streaming. Hierdoor konden diverse activiteiten toch doorgang vinden. Van alle activiteiten die bibliotheken bleven organiseren, verplaatste een groot deel zich van de bibliotheekvestiging naar online kanalen, aangeboden als opname, online livestream of interactieve programma's. Bij het ene type activiteit was dit vanzelfsprekender dan bij het andere. Zo lukte het veel bibliotheken om lezingen of informatiebijeenkomsten in hybride of volledig digitale vorm te organiseren, en ook voorleesactiviteiten, workshops, cursussen en spreekuren werden grotendeels aangepast naar een online of hybride vorm. Schrijfateliers, leesclubs en taalcoaching werden het vaakst nog aangeboden in fysieke vorm, maar ook hier gold dat digitaal of hybride de boventoon voerde.

Lastige overstap

Maar de overstap naar een programmerende bibliotheek in een virtuele wereld is nog niet vanzelfsprekend. Vaak was het voor bibliotheken de eerste keer om activiteiten op deze wijze vorm te geven. Vooral een gebrek aan kennis en vaardigheden om een adequate online dienstverlening op te zetten en de beperkte beschikbaarheid van apparatuur en andere faciliteiten vormden voor een grote groep bibliotheken een uitdaging. Ook het gebrek aan interactie met het publiek ervoer men als een beperking. Het is dan ook niet gek dat bijna alle in het onderzoek bevraagde bibliotheken aangeven best wat hulp te kunnen gebruiken bij het opzetten van een online programmering, bijvoorbeeld in de vorm van training van het personeel of een landelijk online activiteitenaanbod om uit te putten.

Samenwerken

Een vorm van hulp vonden bibliotheken in zekere zin bij elkaar. Zo werd er regelmatig samengewerkt bij het bieden van online activiteiten. Hoewel het merendeel van de bibliotheken een eigen aanbod ontwikkelde, geeft bijna de helft aan daarnaast ook het aanbod van een andere bibliotheek of een andere organisatie op het eigen kanaal aan te bieden en/of daarnaar te verwijzen. Een vijfde van de bibliotheken geeft zelfs aan een gezamenlijk online kanaal te hebben met andere instellingen. Een mooi voorbeeld daarvan is het digitale platform Makerstream, een centrale plek waar diverse fablabs en makersplaatsen – ook die van bibliotheken – hun online activiteiten tijdens de lockdown beschikbaar maakten.

Programmeren na corona

De vraag is natuurlijk in hoeverre digitalisering en online programmering blijvend onderdeel zullen zijn van de organisatiestrategie. Deze periode van noodgedwongen online programmeren zorgt voor nieuw aanbod, dat bibliotheken ook ná de lockdown nog kunnen inzetten. Welke lessen, welke onderdelen en successen uit het online aanbod blijven straks bestaan? Groeien bibliotheken door naar een hybride vorm, waarbij niet alleen van de vaste collectie maar óók van het live aanbod voor een deel online genoten kan worden? Dat zou best wel eens kunnen. Wanneer bibliotheken wordt gevraagd naar de plannen voor de toekomst, geeft een grote meerderheid van hen aan in dezelfde of zelfs in grotere mate door te willen gaan met online programmeren. Slechts een klein groepje is voornemens om weer volledig over te stappen op fysiek, wanneer dat kan.

Nieuwe uitdagingen

De voordelen van zo'n verdere digitale transitie zijn talrijk: een groter bereik, ook nog weken of maanden ná de activiteit, ruimere keuze aan gasten en sprekers nu afstand geen rol speelt, én gebruik kunnen maken van een veel groter aanbod van activiteiten die door partnerorganisaties of andere bibliotheken in binnen- en buitenland gestreamd zijn en gedeeld mogen worden. Maar het verder uitbouwen van de opgedane ervaring met digitalisering leidt ook tot nieuwe vragen. Hoe bied je een online ervaring die de fysieke aanvult en versterkt? Hoe betrek je ook die mensen die niet vanzelf de weg naar het digitale landschap weten te vinden? En waar bied je die activiteiten aan: op online platforms die zich niet al te druk maken over privacy en het ongevraagd verzamelen van data, of zijn er alternatieven?

Niet alleen

Gelukkig staan bibliotheken er niet alleen voor bij het onderzoeken van die vragen. Er zijn al verschillende initiatieven en plekken waar kennis en ervaringen worden gedeeld en opgebouwd. Zo bundelt de Boekmanstichting, het kenniscentrum voor kunst, cultuur en beleid, op haar website ter naslag en ter inspiratie online initiatieven van makers en culturele organisaties. DEN, het kennisinstituut voor cultuur en digitalisering, biedt online tips en inspiratie om culturele instellingen te helpen bij het online programmeren en bereiken van publiek. Public Spaces, een coalitie van publieke instellingen die samenwerken aan een nieuw digitaal ecosysteem dat gebaseerd is op publieke waarden, biedt op haar website mooie voorbeelden van hybride activiteiten die worden vormgegeven vanuit publieke waarden. Binnen de bibliotheeksector kan de Netwerkagenda een kans bieden om de samenwerking en kennisopbouw op dit thema verder vorm te geven. En de oprichting van vier landelijke fieldlabs voor bibliotheekinnovatie in 2022 creëert mogelijk ruimte voor experiment en vernieuwing. Die fieldlabs moeten een praktijkomgeving gaan bieden waarin bibliotheekvoorzieningen, partners, kennisinstellingen en bedrijven doelgericht oplossingen ontwikkelen, testen en implementeren.

Naschrift en bronnen

Het rapport met onderzoeksresultaten is te vinden op bibliotheeknetwerk.nl. Meer informatie over hoe bibliotheken zich aanpasten in tijden van corona is te lezen in het dossier De bibliotheek in coronatijd via de verkorte link: tinyurl.com/4cv9nu9t Alle overige bronnen bij dit artikel vindt u op: bibliotheekblad.nl/bronnen

Theo Kemperman en Jannet Wiersma over de vernieuwde organisatiestructuur

Meer impact in de stad

Na de verzelfstandiging in 2013 was Bibliotheek Rotterdam de kunst van het samenwerken wat uit het oog verloren. Een nieuwe organisatiestructuur met multidisciplinaire teams helpt om elkaar terug te vinden, zodat de Rotterdammer zich nog beter geholpen weet.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO: ZIE CREDIT LANGS ZIJKANT

Ze zijn een spannende transitie aan het doormaken in Rotterdam. Dat beamen bibliotheekdirecteur Theo Kemperman en zijn collega Jannet Wiersma, manager HR. Samen zijn zij deels verantwoordelijk voor de nieuwe organisatiestructuur die sinds oktober het primaire proces, zoals de roosters, vormgeeft. Toen ze enkele jaren geleden min of meer tegelijkertijd bij de Rotterdamse bibliotheek begonnen, troffen ze een organisatie aan die nog aan het bekomen was van de verzelfstandiging die in 2013 had plaatsgevonden. Met dat losweken van de gemeente waren klappen gevallen, zagen ze: met de bezuiniging die daarop volgde, waren veel banen verloren gegaan.

'In de nieuwe formatie misten we manieren om op een makkelijke manier met elkaar samen te werken', geeft Wiersma aan. 'Daardoor lukte het niet om de gewenste slagen te maken in het tempo waarom de snel transformerende bibliotheeksector én de stad vroegen.'

Het duurt even voordat je zoiets doorhebt, benadrukt Kemperman. 'We hebben veel gesprekken gevoerd. We wilden ook niet direct sleutelen aan een structuur die na de reorganisatie van een paar jaar daarvoor pas net weer stevig stond. We hebben het de tijd gegeven.'

Foto: Bibliotheek Rotterdam

Theo Kemperman tijdens de presentatie van de nieuwe organisatiestructuur.

Maximale impact

Hoe kan de bibliotheek de Rotterdammer zo goed mogelijk helpen? Die vraag moest wat Kemperman betreft centraal staan. 'Hoe kunnen we zo goed mogelijk antwoord geven op de vragen van de stad? Hoe maken we een nog grotere impact met dezelfde middelen? Die vragen hebben we onszelf steeds gesteld.'

De bibliotheek nam een externe partij in de arm om de organisatie te onderwerpen aan een diepgravend onderzoek, wat resulteerde in nieuwe inzichten. 'Als de stad steeds meer vragen aan ons stelt, hoe kunnen wij die dan beantwoorden zonder het risico te lopen ook de organisatieopzet ter discussie te stellen? Dat dilemma kwam uit het onderzoek sterk naar voren', vertelt Kemperman. 'Na meerdere brainstormsessies kwam het antwoord in de vorm van een architectuurplaat die liet zien wat wij zochten. Om onze impact op de stad te vergroten, moesten we ook beter samenwerken. Alleen dan zouden we met gelijkblijvende middelen en dezelfde mensen meer voor de stad en haar inwoners kunnen betekenen.'

Multidisciplinaire teams

Die samenwerking kreeg de vorm van multidisciplinaire teams waarin de doelgroep of een deel daarvan centraal staat. De door hen geformuleerde langetermijndoelen verbinden de teams met elkaar. 'Missies zijn vaak zo hoogdravend dat je ze tijdens je dagelijkse werkzaamheden makkelijk uit het oog verliest', legt Wiersma uit. 'We bleven dicht bij de dagelijkse taken, die collega's zouden inspireren om elke dag met frisse moed aan de slag te gaan. De teams hebben alles in eigen hand: van het bedenken en initiëren

van diensten, producten en activiteiten tot de ontwikkeling en uitvoering ervan. Zij hebben van begin tot eind de verantwoordelijkheid en bevoegdheid.'

Missielijnen

Voor de nieuwe organisatiestructuur formuleerden Kemperman en de zijnen vijf hoofddoelen: werken vanuit missielijnen, voorspelbare organisatie, multidisciplinair werken, streven naar gemeenschappelijkheid en eigenaarschap van medewerkers. 'In de nieuwe organisatiestructuur is het belangrijk om elke keer op dezelfde manier tot besluiten te komen', licht Wiersma toe. 'Voorheen werden beslissingen genomen door het MT, maar werden ze niet altijd door de hele organisatie gedragen. Met deze nieuwe structuur willen we het heft in de handen leggen van de mensen op de vloer: de collega's met ervaring die weten wat ze doen. We geven hun de kans zelf te bepalen hoe ze hun deelmissie gaan bereiken, in plaats van dat ze telkens aan het MT om toestemming moeten vragen.'
Het MT is met de nieuwe organisatie opgeheven. De Rotterdammer stond altijd al centraal, maar staat nu ook aan de basis van de organisatie, legt Kemperman uit. 'Het zijn onze gebruikers met wie de teams het nauwst in contact moeten staan. 'Zij worden aangestuurd door een regisseur: niet door iemand die zegt hoe het moet, maar door iemand die helpt structuur aan te brengen.'

Wenperiode

De nieuwe structuur staat pas kort. Dat betekent dat veel collega's moeten wennen, ziet Kemperman. 'Sommigen hebben het gevoel dat ze nu juist minder samenwerken dan voorheen, omdat het eigen team voor alles gaat, maar uiteindelijk werken we allemaal voor de hele stad. Ook ligt het risico van controleverlies op de vloer. Voorheen was één collega bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het hele reilen en zeilen van een vestiging. Nu hebben mensen één primaire taak, waarin ze zich steeds meer kunnen bekwamen. Gezamenlijke verantwoordelijkheden lossen we nu ook gezamenlijk op.'
Daardoor kan de Rotterdammer ook beter worden geholpen, is de overtuiging. Wiersma: 'De klant moet van de juiste persoon het juiste antwoord op een vraag krijgen. Met deze nieuwe teamstructuur geven we betere, specifiekere antwoorden. Het contact en de kwaliteit daarvan worden relevanter. We kunnen er niet altijd allemaal zijn – dat betekent dus dat de bibliotheek op specifieke tijden bedoeld is voor klantgroepen met een bepaalde vraag en op een ander moment weer voor andere, specifieke klanten. Buiten die tijden om moeten we alternatieven bieden, bijvoorbeeld in de vorm van een telefonische of online service, of goede vraag-en-antwoordmogelijkheden op de website. Maar boven alles hopen we natuurlijk dat het antwoord van een specialist zo goed is dat mensen daar graag op een specifiek moment voor terugkomen. Uiteindelijk organiseer je hiermee meer ruimte in de roosters en kunnen we, zeker als we het onbemensd open zijn op de meeste locaties onder de knie hebben, ruimere openingstijden realiseren.'

Kaders afspreken

Het denken in doelgroepen is zeker niet nieuw voor de bibliotheeksector, benadrukt Kemperman. De strak ingerichte multidisciplinaire teams en de verantwoordelijkheid die zij krijgen, zijn dat wel. 'We spreken kaders af: we gaan dit jaar dit proberen te bereiken en daar krijg je zoveel geld, tijd en vierkante meters voor. Dat vertrouwen geven wij onze medewerkers. De beslissingsbevoegdheid ligt daarmee laag in de organisatie: bij de collega's die vaak al jaren met onze klanten werken.'

Nieuw werkgebied

Bij de nieuwe organisatiestructuur hoort ook een nieuwe verdeling over de stad. De missies van de verschillende teams zijn geclusterd in acht missielijnen. Denk bijvoorbeeld aan de lijnen 'Informatiepunt en Sociaal Netwerk', 'Voorschools Taalplezier' en 'Taalplezier voor de Jeugd'. 'Aan elke missielijn zijn verschillende typen Rotterdammers verbonden', legt Wiersma uit. 'We hebben de stad daarnaast onderverdeeld in regio's, met een eigen regiomanager. Iedereen werkt voor de hele stad, maar doet dat vanuit een eigen regio. Dat betekent dat voor sommige medewerkers het bureau nu op een andere plek staat.'
Er zijn collega's die nog binding moeten krijgen met hun nieuwe werkgebied, ziet Wiersma. 'Veel mensen willen wel, maar vinden het spannend. Ze zitten soms ook tegen hun pensioen aan.
Ook voor hen zoeken we in de nieuwe organisatie een plek.
We nemen ze met zachte hand mee in deze transitie. Voor alle collega's zijn trainingen beschikbaar die hen toerusten voor een nieuwe werkfocus. 'Wie zijn werk goed doet, kan in deze nieuwe structuur makkelijker op een andere plek zijn kennis verspreiden. Die mobiliteit maakt ons ook een aantrekkelijkere werkgever.' Uiteindelijk is het aan de klant om te bepalen of de organisatieverandering is geslaagd. Kemperman: 'We hebben bij de start een benchmark uitgevoerd. Over een paar jaar bekijken we de situatie opnieuw en sturen we waar nodig bij. Uiteindelijk moet de Rotterdammer zich beter geholpen voelen – dat is ons belangrijkste doel.'

Een kijkje bij onze oosterburen (deel I)

Stadtbibliothek Paderborn stelt

Wie mocht denken dat Duitse bibliotheken conservatieve boekentempels zijn, zou eens een bezoek moeten brengen aan Paderborn. Zeker, van buiten wekt het classicistische gebouw de indruk van een behoudend bolwerk, maar van binnen vindt er volop innovatie plaats in de Stadtbibliothek. Een gesprek met bedrijfsleider Katrin Stroth. In de komende edities van Bibliotheekblad zal de redactie regelmatig aandacht besteden aan onze oosterburen.

TEKST EN FOTO'S: EIMER WIELDRAAIJER

Katrin Stroth: 'Ik zal niet beweren dat we de huiskamer van Paderborn zijn, maar dat is wel waar we naar streven.'

Uw openbare bibliotheek is door het DBV (Der Deutsche Bibliotheksverband, red.) gekozen tot Bibliotheek van het Jaar 2021. Wat betekent deze prijs voor uw organisatie?
'Als onze bezoekers deze vraag stellen, zeggen we: wij zijn voetballer van het jaar geworden, om aan te geven hoe waardevol deze onderscheiding voor ons is. Het is een eervolle erkenning van alles wat we dagelijks doen en waarvoor we ons onophoudelijk inzetten. Mooi is dat ook de media ons nu massaal weten te vinden. Gisteren hadden we het ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen, red.) op bezoek en vanmiddag komt de WDR (Westdeutscher Rundfunk, red.) langs voor een radioreportage, en we hebben al verslaggevers van diverse landelijke en regionale kranten op bezoek gehad.'

De jury heeft u de prijs toegekend vanwege uw toekomstgerichte en innovatieve benadering, waarbij de nadruk ligt op digitalisering, duurzaamheid, samenwerking en participatie. Laten we deze elementen eens stuk voor stuk langsgaan. Waaruit blijkt het belang van digitalisering?
'Dan moet ik diep in de geschiedenis duiken. In 1990 werd hier de eerste Duitse computerbibliotheek geopend. In die tijd sprak het nog allerminst vanzelf dat je een cd-rom kon lenen in de bieb. Wij zijn toen al begonnen met het uitlenen van digitale media. Sindsdien hebben we het aanbod op dat punt stap voor stap uitgebreid. Een andere mijlpaal was de introductie van e-books en e-magazines in 2010. Er zijn databanken gekomen, e-learning is inmiddels een feit, en daarnaast zijn we allerlei digitale technieken gaan aanschaffen, zoals een *touchtable* op Android-basis. Wij vinden het belangrijk om aan het front van de digitale en technologische ontwikkelingen te staan. Mede om daarmee het aloude cliché van de stoffige bibliotheek naar het rijk der fabelen te verwijzen. Nog altijd zit het idee dat je hier voornamelijk

eigen toekomst ter discussie

boeken aantreft vastgeroest in menig brein. Het besef dat je hier ook veel digitale media en diensten vindt – zaken die ook buiten de openingsuren ter beschikking staan – moeten we beetje bij beetje bevechten. Tot op zekere hoogte heeft de lockdown tijdens de pandemie daar wel enige verbetering in gebracht. Een deel van de klanten is toen overgestapt van onze analoge naar onze digitale diensten. Of het nou gaat om digitale voorleessessies, virtuele ontmoetingen met schrijvers of *gaming*-opties; de klanten hebben het gewaardeerd dat we inspeelden op de situatie. Maar om terug te komen op de prijs: ik ben er vooral zo mee in mijn nopjes omdat het bijdraagt aan het creëren van een ander imago. Zo kunnen we het publiek nog eens extra tonen dat we veel meer doen dan een traditionele bibliotheek.'

Waarom is duurzaamheid relevant voor deze bibliotheek?
'In wezen is dit thema al aan de orde zo lang als deze bibliotheek bestaat. Voor uw informatie: we zijn pas opgericht in 1979. Sedertdien wordt dit gebouw verwarmd door water uit de rivier Pader, die aan weerskanten langs de bieb stroomt. Zoals u gemerkt zult hebben toen u hier naartoe liep, bevinden we ons op een soort eiland middenin de stad. Maar er is meer dan die oude warmtepomp, die overigens nog steeds prima functioneert. In ons café wordt al jarenlang *fair trade*-koffie geschonken. We maken gebruik van *faire trade*-textielsoorten, organiseren workshops rond zulke thema's. Het zijn slechts kleine stapjes, maar iedereen kan die zetten. Dat is wat we het publiek op deze en andere manieren duidelijk trachten te maken. Als bibliotheek bereiken we veel mensen, en ik zie het als onze plicht om waar mogelijk Moeder Aarde te beschermen.'

Zoekt u ook langs andere wegen naar innovatie?
'We zijn in november gestart met de zogeheten *Open Library*. Dat is geen centrale bibliotheek of een wijkfiliaal, maar een niet bestaande vestiging. In een oud vakwerkhuis is voor ons een ruimte vrijgemaakt waar we kunnen experimenteren. Inwoners van de stad gaan daar brainstormen over de bibliotheek die zij willen. Daarbij kan men zichzelf vragen stellen als: moeten er in de nieuwe bibliotheek nog boeken zijn, willen we uitsluitend digitale diensten, is er behoefte aan studieruimtes, discussieplatforms voor verenigingen, of iets heel anders? Alles wat de burgers van Paderborn beweegt, kan daar ter tafel komen. Bijvoorbeeld gesprekken over de hoeveelheid bouwputten in de stad of het afvalbeleid van de gemeente. Alle ideeën en suggesties van de burgers gaan we verzamelen en vertalen in ons bibliotheekbeleid. Het spannende van de *Open Library* is dat er geen personeel van ons rondloopt. De inwoners van deze stad kunnen in alle openheid en zonder sturing van onze kant hun bibliotheek van de toekomst vormgeven. Wij regisseren niet maar registreren. De *Open Library* is zeven dagen in de week open van 's morgens acht tot 's avonds acht. Wat daar gebeurt, is aan de burgers. Dat geldt ook voor de naam die men aan deze instelling zal geven. Het is dus maar de vraag of de term *Bibliothek* of *Bücherei* in de toekomst nog op de gevel prijkt.'

Samenwerking en participatie zijn essentieel voor u?
'Absoluut. Zonder deze ingrediënten gaat het niet. Vroeger bepaalden wij de samenstelling van de collectie, nu doen we dat in nauwe samenhang met de gebruikers. Zij kiezen mede de media die we aanschaffen. Dat geldt ook voor de *Bibliothek der Dinge*, die we nu met hen samenstellen. Op suggestie van het publiek hebben we bijvoorbeeld een *Partykochtopf*, een wildcamera en een telescoop aangeschaft.'

Wat verstaat u precies onder* Bibliothek der Dinge*?
'Dingen die we uitlenen. Geen boeken of e-readers, maar andere apparaten, met name op het gebied van natuur & milieu, eten & koken, en sport & gezondheid, zoals een *balance board* of bloeddrukmeter, die men bij ons kan uitproberen.'

Waar trekt u de grens?
'Als anderen iets al doen, doen wij het niet. Wij willen de middenstand niet het brood uit de mond stoten. Als je elders een apparaat kunt huren, kun je het bij ons niet lenen.'

Wat zegt u tegen iemand die vindt dat een bibliotheek geen wildcamera of bloeddrukmeter hoort uit te lenen?
'Dan zeg ik: waarom heeft deze bibliotheek een 3D printer? Omdat vroeg of laat iedereen zo'n ding in huis zal hebben. Dus moeten wij mensen daarmee leren omgaan. Om die reden hebben we ook een Xbox en een PS4 in huis. Kinderen die thuis niet zo'n console hebben, kunnen dankzij de bieb op het schoolplein toch meepraten over *Minecraft* en andere games. Als bibliotheek hebben we een analoge, digitale en sociale opdracht om ieder mens de kans te bieden zich te ontplooien. Dat is eveneens de reden dat hier een naaimachine staat. Daardoor kunnen mensen met een kleiner budget hier kledingstukken repareren, hetgeen bovendien nog eens goed is met het oog op duurzaamheid.'

In de meeste bibliotheken werkt een groot deel van het personeelsbestand al vele jaren voor de organisatie. Dat zal hier niet anders zijn. Wat betekent dit voor het draagvlak voor al deze 'nieuwlichterij' onder uw medewerkers?
'Er was indertijd met name weerstand toen we een grote partij tablets kochten. Toen hoorde ik: *moet ik me daar nou ook nog in*

De stadsbibliotheek van Paderborn is gevestigd in het voormalige decanaat van de kathedraal. Tussen 1676 en 1678 bouwde de barokke bouwmeester Ambrosius von Oelde dit decanaat, tegenwoordig het oudste barokke 'wereldlijke' gebouw in Paderborn. De gevel van het gebouw, dat in 1945 afbrandde, is tussen 1974 en 1976 gerestaureerd.

bekwamen? Die weerstand verdween als sneeuw voor de zon toen een collega liet zien hoe je zo'n tablet ook privé kunt gebruiken? Ook zijn we met elkaar gaan gamen in de kinderbibliotheek. In een quiz gingen verschillende groepen collega's tegen elkaar spelen. Dat ging gepaard met een hoop lol, en bevorderde zo de acceptatie. Er is een mediapedagoog die onze medewerkers schoolt. Als een bezoeker vraagt hoe onze vluchtsimulator precies werkt, moet elke collega daar namelijk wel antwoord op kunnen geven. Welke kwaliteiten nieuwe medewerkers moeten hebben? Ze dienen vooral nieuwsgierig te zijn en bovenal graag met mensen te willen samenwerken. Ze moeten openstaan voor mens en techniek. Knowhow kunnen we overdragen, maar de passie voor communicatie en techniek moet in je zitten. Anders kun je hier niet goed functioneren.'

En als het gaat om de politieke steun voor deze zienswijze?
'Vanwege de hier gevestigde universiteit, die sterk op informatica is gericht, de IT-sector en het computermuseum (*zie kader*) is Paderborn een techniek-*minded* stad. Die houding deelt het stadsbestuur, dat onze keuze om technologische ontwikkelingen te volgen, volledig steunt.'

De jury is ook vol lof over het verblijfsklimaat van deze bieb …
'Ik zal niet beweren dat we de huiskamer van Paderborn zijn, maar dat is wel waar we naar streven. Wij begroeten dagelijks mensen zonder bibliotheekpas. Zij lenen niks, maar komen naar ons toe omdat ze hier graag vertoeven. Tijdens een openstelling op zondag zei een mevrouw eens: "Wat fijn dat jullie vandaag open zijn. Ik woon alleen, vind alleen zijn niet erg, maar ik wil niet elke dag alleen zijn. In de bibliotheek kan ik anderen ontmoeten als ik er zin in heb. Dan ben ik niet alleen." In een tijd dat meer en meer mensen vereenzamen is de bibliotheek als laagdrempelige voorziening waar je tot niets verplicht bent een prachtige plek om contact te leggen. Er zitten hier dagelijks ook veel scholieren en studenten. Zij mogen op de werkplekken gerust wat eten of drinken. De tijd van de ge- en verboden is grotendeels voorbij. Ik zou graag willen dat we als sector een landelijke reclamecampagne starten om het beeld van de verwelkomende bibliotheek met elkaar neer te zetten. Zelf doen we dat al een beetje door bezoekers van zwembaden en sportvelden ter plekke te informeren over alle mogelijkheden van de bieb.'

Hoe zou u de contouren van de* community library *typeren?
'*Gar nicht*. We hebben thans een vacature waarbij we iemand zoeken voor *community management*. Zo iemand hebben we nog niet, en ik zie niet goed hoe je diens taak van tevoren al zou moeten begrenzen. Waarom nu al de focus leggen op bepaalde doelgroepen of de derde plek nu al inkaderen?'

Wie alles wil doen, loopt het risico niets goed te doen.
'Van oudsher maken we als bibliotheek al keuzes: dit boek voegen we wel toe aan de collectie, dat boek niet. Ons aanbod is veelzijdig én begrensd. De Volkshogeschool biedt een keur aan computercursussen aan. Dus beperken wij ons op dat punt en verwijzen we geïnteresseerden naar deze aanbieder. Hetzelfde geldt voor grote bijeenkomsten. Helaas hebben wij geen geschikte ruimte daarvoor. Dan kies je voor klein maar fijn. Zo maak je telkens keuzes. Dat is nu zo en zal zo blijven.'

David Lankes zegt dat de bibliotheek, als podium van de lokale gemeenschap, positie moet kiezen inzake thema's als integratie, inclusie en klimaatverandering. Deelt u zijn kijk?
'Dat ligt eraan wat hij bedoelt met positie kiezen?'

Hij pleit voor een activistische bibliotheek …
'Men kan activistisch zijn zonder met spandoeken de straat op te

gaan. Door *fair trade*-producten aan te bieden, nemen wij in stilte stelling. Het publiek kan ons wereldbeeld overnemen, maar dat dringen we aan niemand op. Om die reden hebben we ook geen aparte *makerspace*. De spullen die je elders gegroepeerd vindt, staan bij ons verspreid door het gebouw, omdat we liever hebben dat bezoekers daar en passant op stoten. Naar onze opvatting prikkelt dat eerder de nieuwsgierigheid van mensen.'

Biedt u ruimte aan afwijkende of extremistische opvattingen?
'Wij censureren in geen enkel opzicht, al leidt die beslissing onherroepelijk tot discussie. Een simpel voorbeeld. Ons werd verweten dat we nog een oude uitgave van Pippi Langkous in de collectie hebben, waarin dingen staan die nu als racistisch worden gezien. Dit boek en andere omstreden werken staan bij ons nog steeds in de rekken, mede omdat psychologen hebben aangegeven dat het goed is dat ouders en kinderen over zulke controversiële zaken met elkaar in gesprek gaan.'

De jury geeft u ook een pluim voor uw blik op de toekomst.
'Stilstand bestaat niet bij ons. Wij volgen met argusogen wat andere bedrijven, organisaties en instanties ontwikkelen. Wij gaan ook regelmatig met hen in gesprek. Door het initiatief *Citizen Science* willen we voor de burgers een podium creëren om bij ons dingen uit te proberen. Daartoe hebben we onder meer VR-brillen en HoloLenzen aangeschaft. Eigenlijk komt het hierop neer: wat verandert er in de samenleving en wat kunnen wij doen om de burgers met deze trends vertrouwd te maken? Wat kunnen wij doen om de mensen te helpen mee te gaan in de vaart der volkeren? Dat doen we niet alleen, daartoe voeren we ook overleg met andere bibliotheken. Op dit moment is een van onze collega's bijvoorbeeld gestationeerd in de bieb van Kopenhagen om te kijken hoe men daar inspeelt op maatschappelijke transformaties. Kijken of je op iets moet inhaken, jezelf afvragen of het bij Paderborn past: *das Alles macht Spass*.'

Mikt u op specifieke doelgroepen?
'Wij mikken niet specifiek op jongeren of senioren. Wij stoppen mensen niet automatisch in een hokje. In eerste instantie dachten we dat vooral jongeren wilden leren omgaan met de 3D printer, maar de eersten die deelnamen aan de workshop over dit thema was een stel op leeftijd.'

Op welke prestatie van de laatste jaren bent u extra trots?
Na een lange stilte: 'We hebben de lockdown gebruikt om de bibliotheek her in te richten. Het heeft mij verrast hoe blij het publiek met deze facelift is. Alles wat we van tevoren bedacht en gehoopt hadden, werd bevestigd door de bezoekers. Op zo'n moment ga je 's avonds net iets blijer naar huis.'

U biedt veel ruimte voor experiment. Ook voor mislukking?
'Natuurlijk. Als er slechts een of twee mensen op een activiteit afkomen, is degene die het heeft opgezet uiteraard teleurgesteld. Ik zeg dan: als je die twee personen hebt weten te raken en vol enthousiasme naar huis hebt gestuurd, is me dat liever dan wanneer je veertig bezoekers hebt ontvangen zonder dat de vonk bij een van hen oversprong.'

Droomt u wel eens van nieuwbouw? Een onderkomen waarin u al uw ideeën en wensen zou kunnen realiseren?
'Vroeger zei ik: als ik de hoofdprijs in de loterij win, bouw ik mijn eigen bibliotheek. Ik was in Oodi in Helsinki, in Dokk1 in Aarhus en in de OBA-vestiging op het Oosterdok in Amsterdam. Daarom weet ik hoe geweldig het is om een bibliotheek vanaf nul te kunnen plannen. Maar het is ook mooi om je droom te verwezenlijken in een bestaand gebouw. Dan kom ik weer terug op duurzaamheid. Dit gebouw met zijn monumentale status is een feit. Het ligt middenin schilderachtig Paderborn. Het staat in een lange traditie. Hoe geweldig is het om straks de uitkomsten van de *Open Library* te vertalen in dit gebouw.'

Paderborn in een notendop

Paderborn is een stad en gemeente in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen met 150.000 inwoners op een oppervlakte van 179,51 vierkante kilometer. Aan de Universiteit Paderborn studeren ruim 24.000 studenten. Doordat deze instelling haar zwaartepunt heeft in opleidingen voor informatica en aanverwante vakken, is Paderborn een aantrekkelijke vestigingsplaats voor ondernemingen in de IT-sector. Een deel van deze ondernemingen heeft zijn oorsprong binnen het Nixdorf-concern (1958-1990), dat op economisch gebied een sterk stempel op Paderborn heeft gedrukt. Zo is Diebold Nixdorf Holding GmbH in Paderborn gevestigd. Ook filialen van het Franse IT-concern Atos en van Siemens AG zijn er te vinden, evenals *dSPACE* (software voor de auto- en ruimtevaartindustrie). Gevraagd naar de lokale kenmerken van haar werkgebied, zegt Stroth: 'De focus in deze stad ligt sterk op innovatie. De oude binnenstad met haar vele vakwerkhuizen doet wellicht anders vermoeden, maar dankzij de universiteit en andere op technologische innovatie gerichte organisaties is de blik vooral digitaal georienteerd. Een perspectief waar deze bibliotheek perfect in past.'

Foto: Jörg Müller-Lietzkow / Pixabay

‘Kinderen met een visuele beperking van een boek laten genieten’

Prentenboeken met een dikke plus

Prentenboeken met voelbare illustraties en teksten ‘ondertiteld’ in braille? Onlangs heeft de KB alle ontbrekende titels van Stichting PrentenboekenPlus aangekocht: een bijzondere reeks van bekende prentenboeken die opnieuw zijn uitgevonden voor jonge kinderen met een visuele handicap.

TEKST: KARIN VINGERHOETS, COLLECTIESPECIALIST KINDERBOEKEN KB
FOTO’S: STICHTING PRENTENBOEKENPLUS

Ook kinderen van 4 tot 8 jaar met een visuele, communicatieve of auditieve beperking moeten kunnen genieten van de wondere wereld van prentenboeken. Met dat doel maakt Stichting PrentenboekenPlus speciale versies van kwalitatief hoogstaande, bekende prentenboeken. In deze uitgaven bevatten de verhalen echter voelbare (tactiele) illustraties en andere toevoegingen die meerdere zintuigen aanspreken. De prentenboeken hebben daarnaast een educatief karakter: ze gaan over belangrijke thema’s als eerlijkheid, rechtvaardigheid en onzekerheid. Dit alles heeft een bewezen positief effect op de spraak- en taalontwikkeling en de sociale vaardigheden van jonge kinderen. Het gebruik ervan door kinderen met een visuele beperking ligt voor de hand, maar de PrentenboekenPlus worden ook ingezet voor kinderen met een vertraagde spraak- of taalontwikkeling, taalachterstand of taalontwikkelingsachterstand (TOS) en voor kinderen voor wie Nederlands niet de eerste taal is. Daarnaast kunnen ze gebruikt worden in de fase van beginnende geletterdheid (groepen 1 t/m 3) en ter ondersteuning van logopedie.

Een heel pakket per titel

De boeken uit de PrentenboekenPlus-serie worden geleverd in een pakket dat één of meerdere tastbare objecten bevat, bijvoorbeeld pluche versies van de personages, een leeswijzer voor de voorlezer, het originele boek en natuurlijk de aangepaste versie van het prentenboek. In het tactiele boek zijn de illustraties vereenvoudigd en voorzien van reliëfstructuren. De teksten zijn afgedrukt in een duidelijk leesbare zwarte letter en hebben ‘ondertiteling’ in braille. Zo kunnen kinderen met een visuele beperking samen met de voorlezer, en eventuele leeftijdsgenootjes die wel goed kunnen zien, van het boek genieten. In de leeswijzer staan tips en aanbevelingen voor de leraar of begeleider om kinderen te helpen het verhaal te beleven, te begrijpen en de betekenis te ontdekken. De losse objecten helpen de kinderen om zich een voorstelling te maken van belangrijke onderdelen van het verhaal. Zo is er bijvoorbeeld een houder met geurige wierook bij een prentenboek over het kerstverhaal.

Aanpassingen in illustraties

De speciale prentenboeken worden gemaakt in nauw overleg met de uitgeverijen en illustratoren van de oorspronkelijke uitgaves. Voor het prentenboek *Ventje zoekt een vriendje* waren dat Ingrid en Dieter Schubert. In het oorspronkelijke boek werd de schaduw van de reus afgebeeld als voorbode van zijn komst, maar voor kinderen met een visuele handicap is schaduw een lastig concept. Dit werd ingenieus opgelost door in plaats van een schaduw telkens de schoenneus van de naderende reus voelbaar te maken op de hoek van de pagina. Illustraties in prentenboeken zijn soms erg druk en gedetailleerd. Dat is verwarrend voor kinderen die het boek via de tastzin bekijken. In zulke gevallen worden details weggelaten, zodat de essentie van de illustratie wordt behouden. Figuren die elkaar deels overlappen worden naast elkaar gezet zodat de afzonderlijke vormen voelbaar zijn. Zo wordt bij elk prentenboek gekeken welke aanpassingen er nodig zijn.

Bewerkelijke, complexe productie

Bij de keuze voor de prentenboeken wordt onder meer gekeken of een boek geschikt is om bewerkt te worden. Tekst en beeld moeten gelijkwaardig zijn, en de voorkeur gaat uit naar boeken

met beeldend taalgebruik en emoties die goed in lichaamstaal kunnen worden uitgedrukt.
Stichting PrentenboekenPlus heeft op dit moment zestien titels uitgegeven in een oplage van vijftig exemplaren per titel. De bedenker van PrentenboekenPlus, Colette Pelt, werkt samen met een grafisch ontwerper die aan de slag gaat volgens de richtlijnen voor het maken van voelbare tekeningen, met een drukker gespecialiseerd in 2.5D printtechniek en met diverse deskundigen op het gebied van tekstanalyse en prentenboeken. Het productieproces van een tactiel prentenboek is bewerkelijk, complex en daardoor duur. Gelukkig zijn er donateurs die met hun bijdragen helpen om de kosten voor ontwikkeling en productie dekken. Scholen kunnen voor € 50 vier keer per jaar een prentenboekenset lenen.

Aangepast lezen in de KB

De Bijzondere Collectie van de KB bevat enkele tientallen moderne en oudere boeken voor blinde en slechtziende kinderen. Daarnaast werkt de KB via het programma 'Aangepast Lezen' aan het toegankelijk maken van boeken, kranten en tijdschriften voor mensen met een leeshandicap. Bijvoorbeeld door middel van audiolezen, braillelezen, letterlezen en combilezen. De boekensets van PrentenboekenPlus vormen hier een goede aanvulling op. De KB kocht daarom de afgelopen jaren al vier uitgaven van PrentenboekenPlus: *Gruwelijke gorilla* (Tony Ross en Jeanne Willis), *Piet en de zee* (Arend van Dam en Alex de Wolf), *Sneeuwwitje breit een monster* (Annemarie van Haeringen) en *Vlinders* (Richard Lewington en Miriam van den Nieuwenhof).

Collectie compleet maken

In december 2021 was er ruimte in het aanschafbudget om de collectie volledig te maken met de andere beschikbare prentenboekensets. Dat zijn: *Ventje zoekt een vriendje* (Ted van Lieshout en Ingrid & Dieter Schubert), *Van de ezel die bleef staan* (Jan De Kinder), *Roodkapje en de boze wolf* (Xavier Deneux), *Over een kleine mol die wil weten wie er op zijn kop gepoept heeft* (Werner Holzwarth en Wolf Erlbruch), *Moppereend* (Joyce Dunbar en Petr Horácek), *Lodewijk I, koning der schapen* (Olivier Tallec), *Ik ben de sterkste*! (Jan De Kinder), *Het kind in de kribbe* (Bette Westera en Robin Ottens), *Held op sokken* (Bette Westera en Thé Tjong-Khing), *De redders van Ruigrijk* (Marc de Hond en Esther Rosier) en twee informatieve kinderboeken: *Eén, twee, drie, vier… vijf zintuigen* en *Acrobaat en Circuspraat* (beide door Colette Pelt). De boekensets zijn onlangs aan de KB geleverd, die er dozen op maat voor zal maken van zuurvrij karton, zodat de boeken (met bijbehorende, losse onderdelen) netjes bewaard kunnen worden. Vervolgens worden er catalogusbeschrijvingen bij gemaakt, waarna de sets in het Bijzondere Collecties-magazijn worden geplaatst. De aankoop van de PrentenboekenPlus-sets zorgt ervoor dat ook deze kinderboeken duurzaam kunnen worden bewaard in de nationale bibliotheek, voor geïnteresseerden en onderzoekers nu en in de toekomst. Iedereen is van harte welkom om deze bijzondere 'prentenboeken met een plus' te komen bekijken en bevoelen in de KB.

Illustratie: By TUBS - Own work This SVG locator map includes elements that have been taken or adapted from this locator map: Usa edcp location map.svg. CC BY-SA 3.0.

Idaho grenst in het oosten en noordoosten aan de staat Montana, in het oosten aan Wyoming, in het zuiden aan Nevada en Utah, en in het westen aan Washington en Oregon. In het noorden deelt het een klein deel van de grens met Canada met de provincie British Columbia.

Werken in een Amerikaanse plattelandsbibliotheek (deel III)

‘De bibliotheek houdt mij in leven’

Marjolein Lolkema werkte jarenlang in dorpsbibliotheken in Nederland (Zwartewaterland en Urk). 4,5 jaar geleden emigreerde ze naar de Verenigde Staten. Vanaf de emigratie werkt ze in een kleine dorpsbibliotheek in Garden Valley, een dorpje in de staat Idaho. In deel III van dit artikel schrijft ze wederom over de enorme cultuurverschillen tussen ons land en de USA. Deel I leest u in Bibliotheekblad 10-2020 en deel II in nummer 6-2021.

TEKST EN FOTO’S: MARJOLEIN LOLKEMA

Ik mis James al een tijdje. Hij is al wekenlang niet meer in de bibliotheek geweest. Als ik ernaar informeer, hoor ik dat James ziek is door Covid-19. Dat zorgt ervoor dat hij ook nog eens extra te lijden heeft onder zijn borderline syndroom. Het gekke met James is dat hij echt een heel nare man kan zijn en dat ik toch ergens een zwak voor hem heb. Hij is vooral naar tegen mijn collega’s, op de een of andere manier laat hij mij altijd met rust.

Dan zie ik hem, terwijl ik benzine aan het tanken ben. Ik loop op hem af en word ontvangen met een enorme *‘big smile’*. Ik vraag hoe het met hem gaat, en gelukkig gaat het weer wat beter met

Het gebouw van Garden Valley District Library.

hem. Al bekent hij dat hij moeite heeft met de wereld om hem heen, zo veel gevaren, zo veel leugens. Nu glimlach ik. 'Ach ja,' zegt hij, 'ik weet het. Jij en ik denken totaal anders over het leven en de wereld waarin we moeten leven.' En ik reageer met 'Maar gelukkig kunnen jij en ik nog steeds door dezelfde deur.' Het klinkt zo cliché, maar ik zie zijn ogen vollopen met tranen. *'Thanks for being so kind to me',* zegt James. Ik hoop maar dat dit beetje vriendelijkheid hem wat moed kan geven voor de toekomst.

De bibliotheek

Ogenschijnlijk lijkt alles weer zijn gangetje te gaan in onze bibliotheek. Activiteiten worden weer volop gedaan. Tijdens *Summer Reading* (equivalent van de Nederlandse Kinderboekenweek) hebben we elke dag een activiteit gedaan. Simpele zelf regelbare activiteiten. Ik legde een instructie klaar en de materialen. Sommige ouders, grootouders en hun (klein) kinderen kwamen elke week langs om te zien wat ze die week weer konden doen. Zo konden ze meehelpen met het stickeren op een groot *'Let-Stick-Together'*-poster, meebouwen aan een LEGO-model van Harry Potters Hedwig of een eetbaar aquarium maken – en opeten! Twee keer deed ik een grotere activiteit. Halverwege Summer Reading organiseerde ik een interactieve filmmiddag (we keken naar Finding Nemo), waarbij iedereen een script kreeg en spullen als een zaklamp, een visje in een ziplock zakje en een ballon. Tijdens de film zongen we onder andere de tune van de film Jaws, speelden we met een ballon en gaven we het visje zijn vrijheid terug. Onze laatste activiteit was een bezoek van de Amerikaanse Freek Vonk. Deze Corbin Maxey woont ongeveer anderhalf uur rijden bij ons vandaan en is bekend van zijn bezoeken aan de *Ellen Degeneres show, Jay Leno show, Martha Steward show* en ga zo maar door. Al op veertienjarige leeftijd begon hij met het geven van dierenshows.
In een klein dorp als Garden Valley is het altijd een beetje eng, dit soort boekingen. Komen er kinderen of niet? Maar deze dag met Corbin Maxey stond het stikvol met kinderen, ouders, grootouders en andere Maxey-fans. Dus zo op het oog lijkt het allemaal weer heel normaal. Toch ben ik al een paar keer voor een verrassend gesprek komen te staan, waarbij ik me achteraf altijd afvraag hoe, waarom en hoe ga je hier in vredesnaam mee om.

De schoolbus

Elke maand organiseer ik een LEGO-clubmiddag. Het is een van de best lopende activiteiten van onze bibliotheek. De uitvoering is simpel: ik sleep alle lego die we hebben naar de *Community Room* en geef de kinderen een opdracht. Voor de kinderen die thuisonderwijs krijgen is deze club een prachtige kans om andere kinderen te ontmoeten en te leren hoe je met elkaar omgaat. Voor de schoolgaande kinderen is het een leuke manier om zich even af te reageren van school en samen met voor hen soms nog onbekende kinderen iets moois te bouwen. Elke maand komen de thuisonderwijskinderen al vroeg naar de clubmiddag, de andere kinderen komen met de schoolbus. Zo sta ik dan te wachten met de thuisonderwijskinderen tot de schoolbus er is. Deze keer is de bus aan de late kant. Terwijl ik via het raam onze parkeerplaats in de gaten houd of de schoolbus eraan komt, zegt Nickolas: 'Om 16.00 uur stappen de kinderen in, dan duurt het nog zo'n vijf minuten voordat iedereen zit en dan is het vijf minuten rijden naar de bibliotheek. We moeten wachten tot 16.10 uur.' Ik draai me om naar Nickolas en vraag of hij thuisonderwijs krijgt (dat verwachtte ik eigenlijk, omdat Nickolas altijd door zijn moeder wordt gebracht, hij komt nooit met de schoolbus). 'Ik? Nee hoor, ik ga ook hier naar de school toe', antwoord hij. 'Maar waarom kom je dan niet gewoon met de schoolbus?', vraag ik. Het antwoord schokt mij. 'Omdat je nooit weet wat er kan gebeuren als je met de schoolbus gaat.' Maar wat kan er dan met je gebeuren in een schoolbus? Dat vraag ik me hardop af. En Nickolas kijkt mij verbaasd aan, weet ik het echt niet? 'Maar Marjolein, de chauffeur zou mij kunnen verkrachten!' Het grijpt mij behoorlijk aan. Een kind dat opgroeit met zo veel angst voor iets wat zou kunnen gebeuren. Ik weet even niet hoe ik moet reageren.

De Kinderfilmmiddag

Elke maand organiseer ik ook de Kinderfilmmiddag. We houden hiervoor de release data in de gaten van kinderfilms en proberen

Tijdens *Summer Reading* (equivalent van de Nederlandse Kinderboekenweek) hebben we elke dag een activiteit gedaan. Op de foto het maken van een 'eetbaar aquarium'.

Een van de activiteiten tijdens *Summer Reading* was een bezoek van Corbin Maxey, een dierenexpert, bekend van zijn dierenshows en optredens in televisieprogramma's. Maxey is hier net zo bekend als Freek Vonk in Nederland.

Op de vraag waarom een kindje nooit met de schoolbus reist, kreeg ik een ontluisterend antwoord: *'De chauffeur zou mij kunnen verkrachten!'* Het grijpt mij behoorlijk aan. Een kind dat opgroeit met zo veel angst …

***Banned Books Week* is een jaarlijks evenement dat de vrijheid om te lezen viert. Het wordt meestal gehouden in de laatste week van september en belicht huidige en historische pogingen om boeken in bibliotheken en scholen te censureren. Een probleem waar wij voortdurend mee te maken hebben.**

zo dicht mogelijk tegen die datum aan de dvd aan te schaffen en te vertonen. Een boekenkar is roze geschilderd en dient als onze snackbar. Kinderen kunnen hier lekkers kopen als popcorn, fruitsnoepjes en zakjes chips, en de inkomsten worden gebruikt om de filmlicenties van te betalen. Terwijl de kinderen naar een film aan het kijken zijn, komt Hailey bij me. Ze fluistert dat ze erge pijn heeft. Ik neem haar mee naar de gang. Ik vraag waar ze pijn heeft. En ze wijst met haar vinger tussen haar benen. Als ik zeg dat ik haar moeder ga bellen om haar op te halen, zegt ze dat het prima met haar gaat en dat ze graag de film af wil kijken. Diverse keren neemt ze me daarna mee naar buiten om te vertellen dat 'het nog steeds zeer doet'. Een moeder van een paar andere kinderen vangt een beetje het gesprek op en zegt, waar Hailey bij staat: 'Negeer haar maar hoor, ze is een aandachtstrekkertje, ze doet alles om maar een beetje aandacht te krijgen.' Al mijn alarmbellen gaan af. Ik zoek een collega op en bespreek het met haar. Net als we de moeder willen bellen, komt Haileys moeder binnen en ik neem haar even apart. Ik vertel haar dat Hailey pijn heeft en dat ik denk dat ze met haar naar een huisarts moet gaan. De moeder zegt: 'Nee hoor, niet nodig. Ze heeft gewoon niet genoeg gedronken en ze stelt zich altijd graag een beetje aan.' Het blijft mij dwarszitten en dus ga ik die week naar de school en ik vraag een gesprek aan met de schoolverpleegkundige. Als ik haar het hele verhaal doe, knikt ze. Ze mag niets zeggen, dat snap ik. Maar zegt ze wel: 'Bedankt dat je me dit verhaal hebt gedaan, dat kan ons dossier rond maken.' Natuurlijk, Hailey kan zoals zo veel meisjes een blaasontsteking hebben (maar dit moet wel behandeld worden), maar wat als er meer aan de hand is? Ik voel me ontzettend opgelucht dat ik het heb kunnen delen met de schoolverpleegkundige en ik hoop maar dat Hailey niet weggezet gaat worden als een aanstellertje of aandachtstrekkertje, maar serieus genomen wordt.

Na afloop van een groepsbezoek bleef deze klas nog even in de bieb. De school zorgde voor een lunch.

Tijdens *StoryTime Special Summer Reading* mochten kinderen zelf een knuffelbeest maken.

Zelfmoordcijfers

In Idaho liggen de cijfers van zelfmoorden 1.5 keer hoger dan het nationale gemiddelde. In 2020 steeg het gemiddelde van high schoolstudenten van 14.2 procent in 2009 naar 21.6 procent in 2020. Tussen 2014 en 2018 pleegden 125 schoolkinderen (leeftijd tussen de 6 en 18 jaar oud) zelfmoord in Idaho. Van deze kinderen waren 31 doden jonger dan 14 jaar.

Tijdens *Storytime* sta ik met een moeder te praten. Ze heeft drie kinderen en haar jongste komt nog naar Storytime. Haar oudste zoon gaat inmiddels naar de *middle school* (vergelijkbaar met de Nederlandse groep 7,8 en de brugklas). Ze vertelt me hoe zwaar bepaalde kinderen het op de middle school hebben: *'Ik denk dat je wel weet hoe moeilijk het is voor sommige middelbare scholieren. Een klasgenote van mijn zoon had het heel zwaar. Ze huilde en zei dat ze zichzelf haatte en zelfmoord wilde plegen. Mijn zoon was in shock. Hij gaf haar een knuffel en zei dat ze dat nooit moest proberen. Ze moest naar hem toe komen. Ik ben zo trots dat mijn zoon dit heeft gedaan.'*

Of het meisje het nou gemeend heeft of niet, ik hoop maar dat ze altijd een troostende schouder zal vinden.

Office for Intellectual Freedom

En dan is er nog de schaduw die over ons hangt van politieke groeperingen die steeds vaker hun boosheid richten op de bibliotheken. In Missouri proberen ze een wet erdoor te krijgen waarbij het censureren van boeken in openbare bibliotheken gelegaliseerd wordt. Als een bibliotheek betrapt wordt op het uitlenen van boeken met voor de leeftijd ongepaste seksuele content, dan kan de bibliothecaris een gevangenisstraf krijgen van maximaal een jaar. Volgens de Republikeinse Partij zouden er panels moeten komen, samengesteld uit (Republikeinse) ouders die moeten gaan evalueren of een boek de kast in mag of niet. Als voorbeeld worden door de Republikeinse senator Ben Baker de boeken genoemd: *The Absolutely True Diary of a Part-Time Indian* (vertaald als 'Dagboek van een halve indiaan') van Sherman Alexie, en *Slaughterhouse-Five* (vertaald als Slachthuis vijf) van Kurt Vonnegut. En ook in de staat Wyoming gaat het die kant op. Gerechtelijke aanklagers zijn aan het evalueren of het mogelijk is om strafrechtelijke vervolging in te dienen tegen bibliothecarissen van een openbare bibliotheek. Het 'slachtoffer' is in dit geval de *Campbell County Public Library*. Het begon hier allemaal omdat het personeel een transgender goochelaar had uitgenodigd om een voorstelling voor kinderen te doen. Deze voorstelling moest geannuleerd worden vanwege bedreigingen aan het adres van de goochelaar en het bibliotheekpersoneel. Daarna werd de aandacht gericht op de collectie. Ze vonden vijf non-fictieboeken over sekseducatie en over het thema LGBTQ. Een van de boeken waar ze problemen mee hebben is bijvoorbeeld het boek '*How do you make a baby*' door Anna Fiske. Een staatsadvocaat in Texas heeft een lijst met daarop 850 boektitels samengesteld en benadert nu schoolbibliotheken of zij deze titels in hun collectie hebben. Ze moesten voor 12 november 2021 reageren. Hij heeft nog niet bekendgemaakt wat zijn volgende stap zal zijn.

Voor mij betekent dit het protocol 'wat te doen als iemand een boek uit de collectie wil verbannen' opnieuw te bekijken en aan te scherpen. Ook moet er een protocol komen 'wat te doen als een boze ouder in de bibliotheek komt en klaagt over de collectie' of 'wat te doen als de sheriff een aanklacht tegen onze bibliotheek opneemt'. In ons geval betekent het in ieder geval dat we direct contact op moeten nemen met het *Office for Intellectual Freedom*. Zij ondersteunen bibliotheken die te maken krijgen met deze aanvallen, maar hopelijk komt het nooit zo ver.

Make me warm with a hug

Is het dan alleen maar narigheid momenteel? Welnee! Er gebeuren eigenlijk veel meer leuke dingen. Een dame die aan de balie komt en vraagt: 'Doen jullie dit jaar ook een zomerprogramma?', en als we zeggen dat we dit doen, zegt ze: 'Ik ga gauw even naar buiten, naar mijn auto. Pak ik mijn chequeboek en schrijf ik even een donatie voor jullie uit.' Tot mijn stomme verbazing doneert deze dame zo maar 500 dollar, te besteden aan het Summer Reading-programma. Samuel van 10

Dit meisje was bij het bezoek van Corbin Maxey geweest en besloot toen dat zij zelf ook slangen kon vangen. Deze kousenbandslang heeft ze in de tuin van de bieb gevangen.

Tijdens *StoryTime* deze zomer heb ik gezorgd voor echte Nederlandse broodjes met hagelslag.

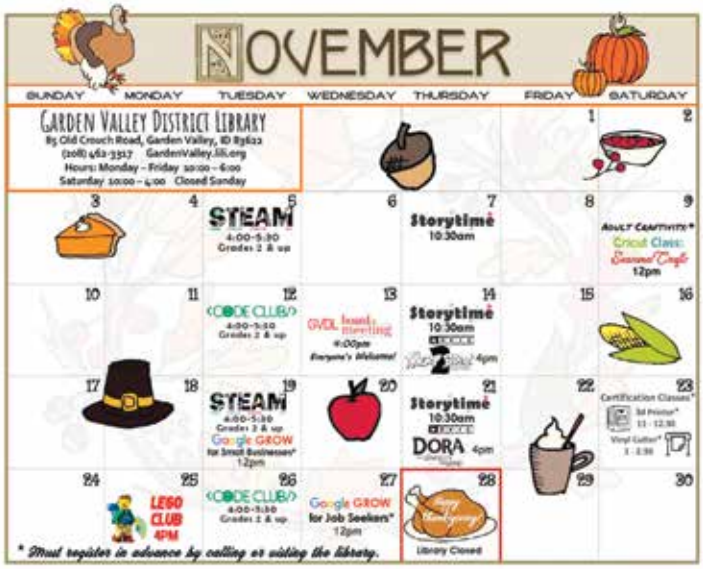
jaar doneert zijn 12 dollar zakgeld omdat de bibliotheek, zo zegt hijzelf '*keeps him alive*'. Op de jeugdafdeling heb ik een bord dat, als je je hand erop legt, laat zien hoe koud of warm je hand is met behulp van kleuren. Het meisje Lux van 3 jaar leert tellen en schreeuwt elke keer dat ze in de bibliotheek is, zo hard ze kan: 1 – 2 – 3! En dan trekt ze haar hand weg van dit speeltje. Trots laat ze dan de afdruk van haar hand zien. En dan op een dag staat ze pontificaal op de jeugdafdeling haar broek en onderbroek uit te trekken. Waarop haar moeder in shock op haar afrent en Lux vrolijk roept: '*I want a butt pic.*' De vierjarige Bradley moest van zijn moeder buiten spelen in onze kindertuin en komt bibberend van de kou binnen. Hij rent op me af en drukt zich tegen mij aan met de woorden '*make me warm with a hug*'. Dan smelt je toch!

Schoolcontact

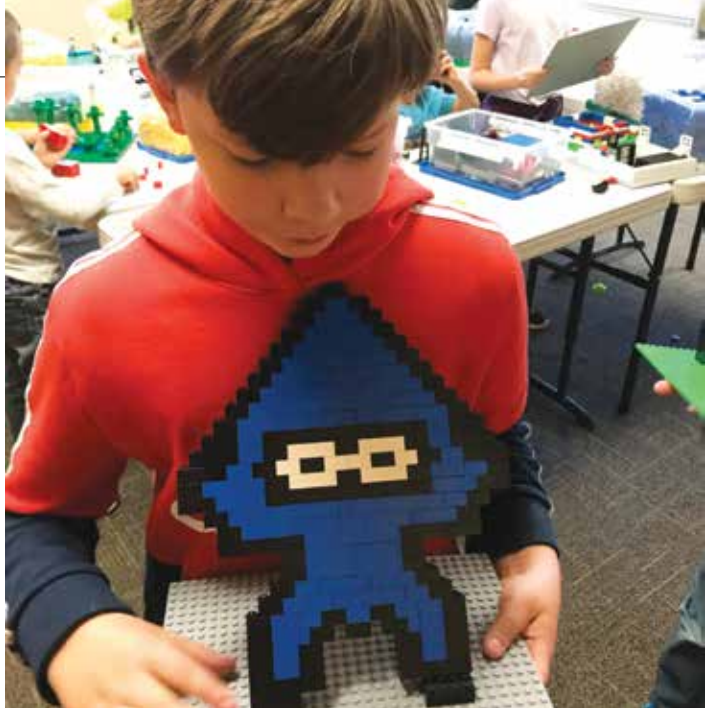
Ook het contact met de lokale school gaat een stukje beter. Heel lang was er nauwelijks contact met de school, op de jaarlijkse *Community Helpers Day* na. Toen ik bij deze bibliotheek ging werken, kreeg ik algauw te horen dat de directrice van de school onze bibliotheek niet fijn vindt. Ik heb haar nooit ontmoet (ze is inmiddels naar elders vertrokken) en ik heb me er nooit iets van aangetrokken. Ik liet regelmatig mijn gezicht zien op de school en ik verwende de schoolbibliothecaris regelmatig met boeken die ik beter voor de school vond. Toen mijn 3D printer kapot ging, nam ik contact op met de leerkracht techniek, die hem samen met enkele studenten repareerde. Als bedankje bracht ik hem onze collectie 3D printerpennen, die hij een tijdje met zijn studenten kon gebruiken. Terwijl ik met vakantie was dit jaar, kreeg ik een sms'je van mijn bazin: niet schrikken, als je terugkomt heb je twee dagen en dan komen er veertig kinderen met leerkrachten en ouders. En ze willen 'iets' met STEAM (science, technology, engineering, art and math: eigenlijk dus activiteiten waarbij al deze vakken zijn gecombineerd).
Een middag lang kreeg ik veertig kinderen uit *grade* 1 (6- en 7-jarigen) en grade 4 (9- en 10-jarigen). Inmiddels ben ik ook benaderd door de lerares van grade 3-leerlingen. Zij had gehoord van het groepsbezoek van grade 1 en 4 en was zo enthousiast geraakt dat ook zij nu met haar leerlingen op bezoek wil komen. Met de schoolbibliothecaris doe ik nu samen het leesbevorderingsprogramma *The Idaho Teen Reading Challenge*.

Covid 19

Kijk je naar de hotspot coronakaart van Idaho, dan kleurt bijna heel Idaho rood tot donkerrood. *Boise County* is een van de vier counties in Idaho die nog steeds oranje kleuren. Hoe kan het dat onze county niet zo geraakt wordt door de pandemie? Omdat deze kaart een enigszins vertekend beeld geeft. De meeste mensen die in onze county ziek worden, laten zich niet testen – want Covid 19 is door overheden bedacht en bestaat niet echt. De dichtstbijzijnde ziekenhuizen zijn in de stad, en die ligt in Ada County. De inwoners uit onze county die in het ziekenhuis liggen of in het ziekenhuis overleden zijn aan Covid 19 worden in de statistieken meegerekend met de aantallen in Ada County.
Covid 19 leeft hier nog steeds niet. Van de bevolking in Boise County is 34 procent nu gevaccineerd. Er was onlangs een kleine piek van mensen die zich alsnog lieten vaccineren. De plaatselijke brandweercommandant van Garden Valley overleed aan Covid 19. Hij weigerde zich te laten vaccineren omdat hij ervan overtuigd was dat hij zieker zou worden van het vaccin dan zonder vaccinatie. Ook zijn vrouw lag lang in het ziekenhuis. Bijna iedereen in het dorp kende de brandweercommandant en daardoor sloeg zijn dood in als een bom. Het heeft een aantal mensen ervan overtuigd om alsnog een vaccinatie te halen.
De brandweercommandant kreeg een heldenstatus. Er werd bedacht dat hij een held was omdat hij '*in the line of duty*' is overleden. Vermoedelijk kreeg hij Covid 19 omdat hij een ernstig zieke patiënt uit een nabijgelegen plaats naar het ziekenhuis had gebracht. Dus had hij zijn leven voor een ander gegeven. Sommigen hebben daar nog steeds een beetje een wrang gevoel bij: als hij zich had laten vaccineren, had hij waarschijnlijk zijn leven niet hoeven te geven.
Merk je hier er verder iets van? Nee. Er wordt hier geen rekening gehouden met een sociale afstand van 1,5 meter (wij proberen het wel te doen, overigens) en nergens moet je een mondkapje

Onze bibliotheek organiseert verschillende activiteiten per maand.

Elke maand organiseer ik een LEGO-clubmiddag. Het is een van de best lopende activiteiten van onze bibliotheek. Voor de kinderen die thuisonderwijs krijgen, is de club een prachtige kans om andere kinderen te ontmoeten en te leren hoe je met elkaar omgaat.

Tijdens StoryTime kunnen kinderen al hun creativiteit inzetten.

***Homeschoolers* hadden een *grab to go craft bag* meegenomen en laten zien wat ze ermee hebben gemaakt.**

dragen. Een QR-code? Die hebben we hier niet. We hebben onze vaccininformatie op een kartonnen kaartje, maar dat hebben we nooit bij ons. We hoeven nergens te tonen dat we volledig gevaccineerd zijn. Nu is het verschil met Nederland natuurlijk wel dat we hier niet zo dicht op elkaar wonen. Veel mensen zien dagenlang niemand. Mijn man en ik kiezen ervoor alleen om te gaan met mensen van wie we weten dat ze volledig gevaccineerd zijn. Mijn man Frank en ik hebben in november allebei onze boostervaccinatie gehad. Met zo weinig gevaccineerden ben je lekker snel aan de beurt!

Ten slotte

Werken in een Amerikaanse bibliotheek is vaak niet heel verschillend in vergelijking met werken in een Nederlandse bibliotheek. Het voelt soms aan alsof het hier nog wat kneuterig gaat. Nederlandse bibliotheken voelen echt aan als een professioneel bedrijf. Hier doen we zelf maar hoe we denken dat het goed zal zijn. Dat is soms prettig, die vrijheid, maar soms mis je enorm de provinciale en/of landelijke ondersteuning. Zeker, er is hier ook provinciale ondersteuning, maar dat is niets in vergelijking met wat er in Nederland wordt gedaan. Samenwerken met andere bibliotheken staat hier nog in de kinderschoenen. Neem alleen al de aanschaf van boeken, dvd's en audioboeken. Van een centrale aanpak is hier geen sprake. Wij gaan naar winkels als de *Walmart* of *Costco* om boeken en dvd's aan te schaffen. Of we bestellen via *Ingram*, *Amazon* en *Bookoutlet*. We krijgen geen mooie aanschafinformatie van NBD Biblion, het is vaak echt gokken of een boek, audioboek of dvd is wat we verwachten.

Mocht je ooit richting Amerika gaan en Idaho doorkruisen (wat echt een mooiere staat is dan iedereen denkt), voel je welkom in *Garden Valley* en breng zeker een bezoek aan de *Garden Valley District Library*. Onze website kun je vinden op: gardenvalley.lili.org

Sam Hermans, directeur Bibliotheek Den Haag

‘Iedereen heeft talent’

Sam Hermans, sinds enkele maanden directeur van de Bibliotheek Den Haag, heeft aandacht voor de lerende mens en organisatie. Met oog voor de verhalen van anderen zet ze haar eerste stappen in de bibliotheeksector, die glanst van de passie en innovatiekracht.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGSZIJKANT

Wat is jouw band met de bibliotheek?

‘De bibliotheek is voor mij altijd een bijzondere plek geweest. Ik kan me nog goed herinneren dat ik voor het eerst de bibliotheek binnenliep. Dat was in Eygelshoven, een dorpje in de buurt van Kerkrade. Er ging een wereld voor me open. Ergens wist ik altijd al dat de wereld groter was dan dat ene dorp, maar nu voelde ik het ook. Thuis had ik alle boeken al uit; nu kon ik genieten van allemaal nieuwe verhalen en van inkijkjes in de levens van andere mensen.

Mensen vragen zich steeds vaker af of we nog wel blijven lezen, en zo niet, wat de rol van de bibliotheek dan zou moeten zijn. Ik vind het heel krachtig hoe de bibliotheek de afgelopen jaren een steeds beter antwoord op die vraag heeft geformuleerd. Mede daardoor is de bibliotheek nu misschien wel relevanter dan ooit. Het is een sector in ontwikkeling, en dat moeten we ook blijven. We moeten onze relevantie keer op keer blijven bewijzen.’

Hoe zag je loopbaan er tot nu toe uit?

‘Ik heb onderwijskunde gestudeerd in Utrecht. Die blik ben ik altijd blijven vasthouden: in mijn loopbaan ben ik steeds bezig geweest met hoe mensen leren, hoe organisaties zich ontwikkelen en hoe vernieuwing tot stand komt. Mijn eerste baan was bij de Wereldomroep. Toen ik daar in 2000 begon, ontstonden de eerste gedachten dat radio, televisie en internet misschien wel eens zouden kunnen gaan versmelten. We konden ons dat toen nog niet voorstellen, hoe belangrijk dat zou worden. Ik hield me daar bezig met een opleidingstraject voor journalisten.

Daarna heb ik een jaar of vijf als consultant gewerkt bij een onderwijskundig bureau. Ik werd steeds bij een andere klant gedetacheerd, en werkte door de jaren heen voor klanten als de NS, Nationale Nederlanden en FloraHolland. Steeds ging het om de vraag: hoe kan een organisatie zich verder ontwikkelen, samen met de mensen die er werken?

Vervolgens merkte ik dat ik mijn kennis verder wilde verbreden. Toen heb ik een paar jaar bij het ministerie van Buitenlandse Zaken gewerkt als organisatieadviseur. Al vrij snel kwam ik erachter dat dat geen functie voor mij is. Ik wil meer weten over een casus en daar ook verantwoordelijk voor zijn, en dat kon daar niet. Ik wilde weer leidinggevende worden, net als in sommige functies in mijn consultancyperiode. Toen ben ik bij de Belastingdienst gaan werken, steeds in verschillende rollen: van manager digitale media tot directeur van het employabilitycenter dat ik zelf met collega’s had opgebouwd.’

Hoe kwam je vervolgens in je werk bij de bibliotheek terecht?

‘Ik geloof heilig in het onderwijs als een middel voor emancipatie. De laatste jaren bij de Belastingdienst begon ik me steeds meer te verdiepen in het regulier onderwijs. Toen heb ik vijf jaar geleden de overstap gemaakt naar de gemeente Den Haag, waar ik directeur onderwijs, cultuur en media werd. Ik vond het fantastisch om samen met het onderwijsveld te onderzoeken hoe je nog meer impact kunt maken. Met name in coronatijd lagen daar grote uitdagingen, vooral toen de scholen plotseling dicht moesten. Het was een intense periode, maar ik geloof dat we het goed hebben gedaan. Dat lukte omdat we allemaal hetzelfde wilden: ervoor zorgen dat kinderen ook in deze tijd goed onderwijs zouden krijgen.

Toen kreeg ik een telefoontje van de toenmalig directeur van de bibliotheek, die in Den Haag onder de gemeente valt. Toen hij me vertelde dat hij een andere baan had, besloot ik op de functie te solliciteren; hij sprak altijd zo bevlogen over de bibliotheek. Daarna ben ik met heel veel mensen gesprekken gaan voeren over de betekenis van de bibliotheek. Ik ben zelfs op een warme dag op mijn fiets gestapt om een ronde te maken langs verschillende vestigingen. Je kunt heel lang praten over de maatschappelijke functie van bibliotheken en alle taken die ze vervullen, maar eigenlijk moet je het gewoon zien. Steeds werd ik vriendelijk begroet door een medewerker, terwijl om me heen allerlei activiteiten plaatsvonden. Kinderen renden door de bibliotheek – dat was zo anders dan in mijn eigen kindertijd, toen het rustig en stil moest zijn. De bibliotheek was zo ingericht dat ouders en kinderen verleid werden om een boek te pakken. Van dat beeld werd ik alleen maar enthousiaster over de bibliotheek: de benadering was zo persoonlijk. Bibliotheken weten wat zich

Foto: Martijn Beekman

'Bij de bibliotheek leeft een ongekend grote betrokkenheid. Voor mij is het een bijzondere nieuwe wereld, waarin ik me steeds meer thuis begin te voelen.'

in de omgeving afspeelt. In mijn vorige functie bij de gemeente maakte ik veel beleid, dat ik nu uitgevoerd zie worden. Ik zie alleen nog maar meer kansen. Ik heb bijvoorbeeld met mijn oud-collega's gesproken
over het goede gebruik van onze studieplekken. Er komen zo veel mensen bij ons studeren: niet alleen van het hbo of de universiteit, maar ook mbo'ers en middelbare scholieren. Wij zijn zo toegankelijk voor hen. Dat had ik eerder niet zo door.
Ik zie ook de grote behoefte die wij met onze huiswerkbegeleiding vervullen. Dat doen we op iedere vestiging, waar we jongeren in een veilige omgeving kunnen helpen. Ik hoop dat we zulke diensten alleen nog maar breder kunnen inzetten. Dat geldt ook voor onze boekenclubs, bijvoorbeeld. Met een boek leer je zo veel: je verbreedt niet alleen je vocabulaire, maar ook je perspectief.'

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

'Ik heb toevallig net feedback opgehaald bij mijn managers. Van hen kreeg ik terug dat ik toegankelijk en benaderbaar ben. Ik ben duidelijk in mijn communicatie, maar ook bereid om naar verschillende invalshoeken te kijken. Verder ben ik erg ontwikkelgericht: ik houd ervan om na te denken wat er nog meer kan in de bibliotheek. Ik ben ook enorm nieuwsgierig naar mensen en hun verhalen: hoe staan ze in de wereld? Wat willen ze bereiken? Wat drijft ze?
Die zienswijze pas ik ook graag op de bibliotheek toe. We kunnen veel leren van andere bibliotheken, of zelfs van organisaties die misschien niet zo op ons lijken. Ik wil anderen ertoe verleiden om ook op die manier naar de wereld te kijken. Dat doe ik in mijn privéleven ook: ik sleep mijn neefjes en nichtjes mee naar tentoonstellingen en toneelstukken, en ik neem ze mee op reis. Ik wil weten hoe zij tegen dingen aankijken, maar hoop tegelijkertijd dat ik ook hun blik kan verbreden. Toen mijn neefje tien was, nam ik hem bijvoorbeeld mee naar New York, mijn favoriete stad. Ik was er al vaker geweest, maar zag door zijn blik en vragen allemaal nieuwe dingen die mij nog nooit waren opgevallen. Zo'n blikopener zijn cultuur en onderwijs ook.
Ik geloof heel erg in de mens. Zien en gezien worden zijn immens belangrijk. Iedereen heeft talent en iedereen mag er zijn, is mijn credo. Dat geldt ook voor de medewerkers van de bibliotheek. Ik heb in mijn hele loopbaan nog nooit zo'n grote betrokkenheid meegemaakt: ik zie collega's klanten helpen die ze soms al dertig jaar kennen. Dat vind ik prachtig om te zien. Medewerkers staan op met de bibliotheek en gaan ermee naar bed. Dat geeft ons als sector een immense kracht.
Den Haag is een stad van uitersten: we hebben het Binnenhof, maar ook de vreugdevuren. De komende jaren zal de stad alleen nog maar verder groeien, in omvang en in diversiteit. Mijn werk is om naar al die partijen heel goed te luisteren: naar onszelf, naar de inwoners, naar partners, naar de wereld om ons heen.'

Op welke prestatie ben je het meest trots?

'Ik ben trots dat wij als Haagse bibliotheek plannen blijven maken om verder uit te breiden. Vorig jaar hebben we onze nieuwe vestiging Bouwlust geopend, dit jaar staat een tijdelijke vestiging in Moerwijk op de planning. Het liefst willen we nog vier vestigingen openen. Ik denk echt dat de stad daar behoefte aan heeft. De bibliotheek is zo'n mooie neutrale en onafhankelijke plek, midden in de wijk, waar iedereen welkom is. We hebben zo'n groot aanbod waarmee we mensen kunnen helpen. Nu moeten mensen soms nog te ver lopen of fietsen om bij de bibliotheek te komen, en dan komen ze jammer genoeg niet.
De komende jaren willen we nog beter kijken wat een wijk nodig heeft. Hoe stellen we een zo passend mogelijke collectie samen, met welke partijen kunnen we allemaal samenwerken? Ik vind het mooi dat ik dat proces stappen verder mag brengen, ook met de herinrichting van onze centrale vestiging. Al in 2013 werd besloten om de bibliotheek van het Koninklijk Conservatorium bij ons in te huizen en inmiddels is nu eindelijk onze eigen muziekverdieping geopend. We krijgen ook een nieuwe theaterzaal, extra horecagelegenheid en een ruimere entree. Onze veranderende functies vragen om een andere inrichting. Jongeren lezen weliswaar steeds minder, maar dat verhelp je niet door meer boekenkasten neer te zetten. We proberen ze naar binnen te trekken met activiteiten, waardoor ze hopelijk ook meer gaan lezen.'

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren?

'Bij de bibliotheek leeft een ongekend grote betrokkenheid. Daarnaast voelen we de eeuwige drive om te blijven doorontwikkelen. Voor mij is het een bijzondere nieuwe wereld, met nieuwe netwerken waarin ik me steeds meer thuis begin te voelen. De andere bibliotheken helpen me daarbij. Als ik hulp nodig heb, kan ik altijd bij ze terecht. Ik vind het mooi om te merken hoe we allemaal dezelfde taal spreken.
Ondanks diezelfde taal hebben we allemaal een eigen unieke identiteit. Die is deels door de historie gevormd, maar we moeten ook oppassen dat we steeds kritisch blijven kijken of die identiteit en werkwijze nog passen bij de immer veranderende maatschappij. Ik hoop me de komende jaren samen met collega's bezig te mogen houden met de vraag: wat is onze identiteit als Haagse bibliotheek? We moeten continu in beweging blijven om de ontwikkelingen in de samenleving het hoofd te kunnen blijven bieden. Daarbij is het belangrijk om continu in dialoog te blijven – alleen dan weten we hoe we verder moeten.'

Ben je meer een denker of een doener?

'Ik geloof dat ik het allebei ben. Ik kan heel praktisch zijn, bijvoorbeeld als er doorgepakt moet worden, zoals tijdens de afgelopen twee jaar. De coronacrisis maakte dat we dingen moesten doen die we nog nooit eerder gedaan hadden, maar het moest gewoon gebeuren. Tegelijkertijd houd ik er erg van om te reflecteren en mijn gedachten te ordenen. Ik vind het wel fijn om bij dat denken door anderen gestimuleerd te worden, bijvoorbeeld door met mensen in gesprek te gaan. Ook het opschrijven van mijn gedachten kan daarbij helpen: ik ga dan als het ware in dialoog met mezelf.'

Heb je hobby's?

'Ik haal veel plezier uit taal. Ik denk graag na over hoe ik iets zo goed mogelijk kan verwoorden, en ik geniet er enorm van als

dat anderen goed lukt. Verder bezoek ik graag steden, musea en concerten. Maar ik houd ook van mijn eigen stad: ik woon in Utrecht, en bekijk in de zomer de stad graag vanaf het water. Dan nodigen we vrienden uit om mee te varen en nemen we een hapje en een drankje mee.'

Wat zijn je favorieten, qua vakantiebestemmingen, boeken en films?

'Het liefst ga ik naar New York. Ik vind dat zo'n bijzondere en veelzijdige plek. Bij New York denken mensen vaak aan drukke straten en hoge gebouwen, maar je hebt ook veel rustige delen, met grote parken. Ik krijg er altijd weer energie van om te zien hoe mensen in die stad leven en van alle cultuur die er te vinden is. Het fijnste vind ik als mensen me de weg vragen en ik ook nog eens het antwoord weet. Mij zul je niet bij een toeristische attractie treffen: ik leef er het liefst als een *local*. Ik houd ook erg van films. *Nomadland* vond ik prachtig: die film gaf zo'n duidelijk tijdsbeeld van nu, met zo veel zorg gefilmd. Ik houd erg van biografieën – ik lees nu bijvoorbeeld die van Marina Abramović De echtheid van zulke verhalen raakt me. Ik vind het altijd weer interessant te zien hoe mensen met tegenslagen omgaan.'

Wat weten maar weinig mensen over jou?

'Ik heb de stylingacademie Artemis in Amsterdam gedaan. Ik ben altijd al veel met mode bezig geweest. Ik ben gefascineerd door de trends die onze kleding in de loop van de eeuwen gekend heeft, en hoe je de gebruiken van een tijd kunt aflezen aan wat we dragen. Ik houd ervan als mensen mooi gekleed zijn en aandacht hebben besteed aan hun uiterlijk.'

Foto: uit de privécollectie van Sam Hermans

'Ik woon in Utrecht, en bekijk in de zomer de stad graag vanaf het water. Dan nodigen we vrienden uit om mee te varen.'

Collectietips

Feenstaub

Auteur: Cornelia Travnicek
Uitgeverij: Picus Verlag Gmbh
ISBN: 9783711720900

Drie uit de Balkan afkomstige jongens van rond de veertien jaar wonen in een schamel onderkomen op een eilandje in een rivier bij een naamloze West-Europese stad. Als zakkenrollers zijn zij in dienst van een kinderhandelaar, die hen mishandelt en uitbuit. De vele slechte momenten in hun keiharde bestaan overleven zij door gebruik van een op een toverdrank lijkende goedkope drug, waarnaar de titel verwijst. Als een van de jongens, de ik-figuur/verteller, een meisje ontmoet en haar familie hem hartelijk ontvangt, doen beschaving en liefde intrede in zijn leven; hij leert lezen en schrijven. Gruwelijk en teder, magisch en realistisch is dit in korte scenes en in een poëtische, beeldende taal vertelde moderne sprookje, dat ook een coming of age-verhaal is, met referenties naar sprookjes en verhalen, zoals 'Peter Pan', 'Oliver Twist' en Alice in Wonderland'. Deze derde, betoverende roman van de veelzijdige, succesvolle Oostenrijkse auteur (1987) stond op de shortlist van de Österreichische Buchpreis 2020. Interessant voor jeugd én volwassenen.

Een tegen allen: leven in een groep of (bijna) helemaal in je eentje

Auteur: Mia Cassany en Tània Garcia
Uitgeverij: Davidsfonds/Infodok
ISBN: 9789002274619

Als dier in een groep leven, als koppel of als solitair? Dat heeft alles te maken met leefomstandigheden en fysieke kenmerken. Want hoewel nijlpaarden niet bekend staan als sociale wezens, leven ze toch in grote groepen. Steenarenden kunnen zich makkelijk in hun eentje aan verschillende leefomgevingen aanpassen, maar blijven als koppel elkaar voor altijd trouw. In dit platenboek lees en leer je van alles over zeventien dieren en hun sociale context. In een prachtige illustratie zie je het dier in zijn natuurlijke habitat. In het informatieve tekstblok wordt de verbinding tussen natuurlijke habitat en sociale context duidelijk geschetst. Een dubbelpagina met weetjes aan het eind sluit de uitgave af. Opvallend boek dat een inkijkje geeft in de sociale wereld van dieren waarbij je af en toe denkt 'niets menselijks is ons (hun) vreemd …'! Aanbevolen voor scholen en thuis. Vanaf ca. acht jaar, door de beknopte tekst ook geschikt voor kinderen die niet van lezen houden.

Gastvrijheid

Auteur: Chris Keulemans
Uitgeverij: Jurgen Maas
ISBN: 9789491921940

Nederland is de gastvrijheid verleerd. Het is een dienst geworden in plaats van een gebaar, maar gastvrijheid is geen ruilhandel. Gastvrijheid gaat om doorgeven. De een ontvangt gastvrijheid van een ander, verleent het op zijn beurt aan een derde en zo gaat het de wereld rond. De auteur, journalist en voormalig directeur van debatcentrum De Balie en van culturele ontmoetingsplaats Tolhuistuin in Amsterdam, reflecteert in dit zeer leesbare boek op de bijzondere ontmoetingen die hij met tal van mensen in diverse wereldsteden gehad heeft en de onvoorwaardelijke gastvrijheid die hem op al die plekken ten deel viel. Op zijn beurt ontvangt hij aan de lange eettafel in zijn huis in Amsterdam vele gasten uit binnen- en buitenland. Totdat de coronapandemie alles lam legt. Het boek is een ode aan de gastvrijheid en bevat prachtige verhalen, geschreven in de hoop dat eens de gastvrijheid weer zal terugkeren.

In alle ernst

Auteur: Godfried Bomans
Uitgeverij: Meulenhoff
ISBN: 9789029094849

Bundel met achtendertig essays en columns van Godfried Bomans (1913-1971), oorspronkelijk gepubliceerd in diverse kranten en tijdschriften. Joost Prinsen, groot bewonderaar van zijn werk, maakte de selectie uit zijn omvangrijke nalatenschap. Dit naar aanleiding van de vijftigste sterfdag van Bomans. De gekozen teksten gaan over uiterst uiteenlopende onderwerpen en kenmerken zich alle door een aansprekende combinatie van treffende observaties en fijngevoelige en in wezen tijdloze reflecties. Dit alles toegankelijk gemaakt met de typerende lichtvoetige, maar nooit oppervlakkige, stijl van Bomans. Ongeacht of het nu gaat over kunstkenners, Vermeer en Van Meegeren, over het leven en sterven van dichter-dominee François Haverschmidt, over een herinnering aan een bedevaartschoolreisje naar Heiloo, over 'raddraaiers' of een verkiezingsbijeenkomst in 1971 van Nederlands Appèl. Een waardevolle verzameling prachtig geschreven – en meermaals verrassend actueel relevante – teksten.

In deze rubriek, samengesteld door NBD Biblion, vind je een viertal recent uitgekomen boeken. Via shop.nbdbiblion.nl/bibliotheekblad zijn de boeken makkelijk terug te vinden. Persberichten over nieuw verschenen boeken kunt u sturen naar redactie@bibliotheekblad.nl.

In memoriam Arjen Tilstra (1934-2022)

Op 13 januari overleed op 87-jarige leeftijd Arjen Tilstra. ‘Eigen & Wijs’ en ‘wars van alles wat zo hoort’ stond op de rouwkaart. Iedereen die Arjen heeft ontmoet, herkent deze eigenschappen.

TEKST: CHRIS WIERSMA, MET DANK AAN DE WARME HERINNERINGEN VAN ENKELE OUD-COLLEGA’S EN OUD-STUDENTEN VAN ARJEN

Arjen nam in 1989 afscheid van de Hanze Hogeschool, de hbo-instelling waarin zijn Bibliotheek- en Documentatieacademie (BDA) eerder was opgegaan. Dat was voor hem veel te vroeg. Hij bleef nog een aantal jaren op verschillende manieren actief voor de Nederlandse Vereeniging van Bibliothecarissen (NVB) en de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB), maar wat was het een verspilling dat hij toen niet kon overstappen naar een volgende baan. Arjen belandde tamelijk toevallig in het bibliotheekwerk via een tijdelijke administratieve klus voor de bibliotheek in Leeuwarden. Deze administratieve ervaring motiveerde hem kennelijk de overstap te maken van een studie mo Nederlands naar de bibliotheekopleiding. Daar werd hij verliefd op de docente titelbeschrijven Fenna de Haan, met wie hij later trouwde en een zoon en twee dochters kreeg. Fenna overleed in 2020.

Harlingen

Hij werd directeur van de bibliotheek Harlingen, bouwde daarna aan de Centrale Bibliotheekdienst Friesland en ging in 1969 naar Groningen om de nieuwe bibliotheekschool op te zetten. Die overstap werd bedisseld tijdens een fameuze studiereis van bibliotheekdirecteuren naar Denemarken. Arjen moest maar naar de nieuwe BDA; Tjeerd Meijer kon dan mooi naar de Centrale Bibliotheekdienst Friesland en ook de opvolging van Tjeerd werd in de bus geregeld. ‘Wij wisten natuurlijk niet dat Arjen er zo’n links schooltje van zou maken’, merkte Jan Nuiver later niet alleen maar gekscherend op. Ik kwam in 1973 als 19-jarige op de BDA voor de opleiding tot bibliothecaris in openbare bibliotheken; later heb ik er ook nog de opleiding tot jeugdbibliothecaris gevolgd. Was het er zo links? Ja, dat denk ik wel, maar toch niet heel veel linkser en progressiever dan hoe de samenleving zich toen leek te ontwikkelen. Het ideaal was een werkgemeenschap van docenten en studenten, geïnspireerd door de idealen van permanente educatie en emancipatie. Veel andere studenten en ik hadden er een geweldige tijd, waarin we een ongenese-lijke motivatie en gedrevenheid voor de (openbare) bibliotheek opliepen. Arjen was de directeur en gaf in die tijd van democratische afdelings- en andere raden leiding aan de Bibliotheek- en Documentatieacademie. Hoe hij dat deed? Dat is niet zo makkelijk te zeggen. Ik heb daarna nooit meer iemand ontmoet die zo onnadrukkelijk aanwezig was en toch zo veel richting gaf.

Schaker

Arjen was een schaker. Na zijn overlijden memoreerde het Friesch Dagblad de remise waarmee hij de Koninklijke Schaakclub

Philidor 1847 uit Leeuwarden in 1967 de enige landstitel in de clubgeschiedenis bezorgde. In de manier waarop Arjen zijn redeneringen opbouwde herkende je de schaker. Hij deed dat geduldig en zorgvuldig. Niet om de tegenstander te verpletteren, wel om een gespreksgenoot mee te nemen in zijn redenering en te overtuigen daarvan – wat doorgaans lukte, maar niet iedereen kon de hoge vlucht van zijn gedachten volgen of appreciëren. Hij maakte indruk met zijn denkkracht, maar zeker ook met zijn toegankelijkheid, humor, belangstelling voor wat anderen beweegt en maatschappelijke betrokkenheid.
Het toeval bracht Arjen in het bibliotheekvak. Voor velen leidde een al dan niet toevallige ontmoeting met Arjen tot diezelfde keuze. Hij wist veel mensen te inspireren en te motiveren. Heel vaak was hij gewoon briljant. En ja, ook eigenwijs, maar wat hebben we daar veel aan gehad.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2022

MAART

02/03	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN
08/03	SUCCESVOL PROGRAMMA'S OPZETTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK
10/03	PROCESOPTIMALISATIE GAAT DOOR
11/03	VISUALISEREN VAN KENNIS
11/03	MAAK HET VINDBAAR
11/03	OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST
11/03	VERANDERMANAGEMENT
11/03	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN (BASIS) GAAT DOOR
11/03	AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN
16/03	ADVIESVAARDIGHEDEN; ADVISEREN ALS SAMENSPEL
16/03	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (ADVANCED)
17/03	CUSTOMER JOURNEY IN DE BIBLIOTHEEK
24/03	JEUGDBIBLIOTHEEKWERK EN LEESBEVORDERING
25/03	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIE-SPECIALISTEN (ADVANCED) GAAT DOOR
28/03	KLANTGERICHT COMMUNICEREN IN DE BIBLIOTHEEK GAAT DOOR

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380